

WIDENER
HN T9LD Q

rsaae

MO

og

Braavalleslaget

RUNAMO

OG

BRAAVALLESLAGET.

Et Bidrag til archæologisk Kritik

af

Jens Jacob Worsaae
J. J. A. Worsaae.

Med fem lithographerede Tavler.

KJØBENHAVN 1844.

Paa Forfatterens Forlag.

i Commission hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

RUNAMO

OG

BRAAVALLESLAGET.

Det var en naturlig Følge af den historiske Udvikling, at de europæiske Folkeslag ganske fordybede sig i Grækernes og Romernes efterladte Mesterværker i Videnskab og Kunst, för de kunde lære at skatte deres egne nationale Oldtidsminder. Allerede Reformationen förte vel ogsaa i denne Henseende en större Aandsfrihed med sig, men det var dog isærdeleshed först efter den franske Revolution, at den vaagnende Nationalfölelse hos flere Folk fremkaldte en hidtil ukjendt Iver for at bevare og grandske deres Mindesmærker fra den fjerne Fortid. Stærkest maatte denne Iver yttre sig hos de skandinaviske og tyske Folkelærd; thi da Stamsfædrene til Beboerne af Frankrige og England först ere indvandrede der ved Christendommens Begyndelse, efterat de havde underkuet de tidligere keltiske Indbyggere, kunne de nuværende Franskmand og Engländer ikke være knyttede til Oldtiden med saadanne Baand, som Skandinaverne og de Tydske, der ikke alene have bevaret deres Nationalitet i deres fædrene Hjem, men som ogsaa i Oldtiden spillede en mægtig Rolle ved at erobre eller idetmindste colonisere en stor Deel af det övrige Europa. I Frankrige og England maae Oldtidsminderne fölgelig i det Hele taget mere betragtes som Hjpekilder for Historien, i Skandinavien og Tydskland derimod ere de tillige Led i den nationale Bevidsthed. Ogsaa hos slaviske og finske Folk have de nyeste nationale Bevægelser vakt Opmærksomheden for deres ældste Mindesmærker, omendskjönt deres Oldtid ikke udmærkede sig ved Storbedrifter, der havde sær Betydning for Verdenshistorien.

Men ingensteds har Interessen for fædrelandske Oldtidsminder fundet mere Gjenklang hos Folket, end i Skandinavien, og ingensteds har den derfor hidtil baaret mere velsignelsesrige Frugter. Skandinavien har nemlig det forud for Tydskland, at det i den gammelnordiske Literatur eier en uvurdeerlig Skat, som i et klart Billede stiller de henrundne Tidens kraftige Liv og Virken for Öje. Danmark bevarede denne Literatur fra Undergang og kaldte den atter til Live. Efter de store Ulykker, der i Begyndelsen af dette Aarhundrede havde hjemsögt Danmark, vendte Folkets Blik sig mod den gladsfulde Fortid, som Oehlenschlägers Muse havde aabenbaret. Man öste Tröst i Erintringen om Danmarks Vælde ved Slutningen af Hedenskabet og om Nordboernes mæg-

tige Indgriben i Verdensudviklingen. Det store Nationalmuseum for nordiske Oldsager oprettedes og Mindesmærkerne værdigedes fortrinlig Omhu. Følgen heraf var ikke alene, at der vaktet et nyt *dansk*, men tillige et nyt *nordisk* Folkeliv. De gammelnordiske Sagn og Sange lode Nordboerne føle, at der uagtet de mange Stridigheder, som hidtil havde adskilt dem, dog alligevel var et fælles Baand, som omslyngede dem alle, og herved blev Spiren lagt til de skandinaviske Bevægelser, hvis historiske Berettigelse og dybe Betydning for Nordens Fremtid er aldeles utvivlsom.

Men jo større Begeistringen for Nordens Oldtid var, desto mindre maatte man vente, at Oldtidslevningerne bleve sete i deres sande Lys. Som Modsætning til de mange Kampe i Middelalderen og den nyere Tid mellem de skandinaviske Folk, tænkte man sig ofte Oldtiden som en herlig Eenhedens Tid, og man behandlede derfor gjerne de skandinaviske Mindesmærker under Eet uden at agte paa deres store indbyrdes Forskjelligheder. Ligeledes viste der sig ikke sjelden en stærk Tilbøielighed til at ville finde mere Troværdigt i de gamle Sagn, end der egentlig var. Af en naturlig og agtværdig Kjærlighed til Sagnene oversaae man ikke alene, at de langtfra altid vare at betragte som rene historiske Overleveringer. men man søgte endogsaa at godtgjøre deres Rigtighed ved at henvise til Mindesmærker og jordgravede Oldsager, hvis Forbindelse med Sagnene enten var slet ingen eller idetmindste meget tvivlsom. Dette maa dog naturligviis i høi Grad undskyldes derved, at Erfaringerne i denne Henseende vare meget enkeltstaaende; Ting, der nu oftere ere iagttagne, bleve dengang ansete for store Sjeldenheder og Mærkværdigheder. Selv Naturfrembringelser bleve af og til inddragne under Oldtidsminderne og gave Anledning til allehaande feilagtige Slutninger og Formodninger. Det Skridt, som Oldtidsvidenskaben altsaa nu har at gjøre fremad, maa være ved Kritikens Hjelp, saavidt muligt, at udrense og opklare Levningerne fra Oldtiden. Rigtignok ville mange Troessætninger og mange smukke Hypoteser paa denne Maade gaae til Grunde. Men vi bör-dog glæde os over, at den blotte Begeistrings Tid har været; thi uden den vilde vi aldrig være komne til det Punkt, hvorpaa vi nu befinde os, og vi bör trøste os ved, at vi, istedetfor poetiske Betragtninger af Nordens Oldtid, i Fremtiden ville erholde paalideligere Resultater, som kunne give kjærnefulde Bidrag til Udviklingen af det nye nordiske Folkeliv.

Jeg haaber saaledes ikke at blive misforstaaet, naar jeg i det Følgende i Kritikens Navn vil søge at prøve et af Oldtidsvidenskabens meest omtvistede Spørgsmaal, som har været Gjenstand for Undersøgelse af mange Lærde og mellem dem af en blandt Nordens berømteste Oldforskere.

Det er nu meer end sex hundrede Aar siden, da Historieskriveren Saxe Grammatiker berettede, at Kong Harald Hildetand, der faldt i det navnkundige Slag paa Braavallehede, lod sin Faders Bedrifter til hans Amindelse indhugge i en Klippe i Bleking. Denne Klippe vidste Saxe endnu at paavise og han beskriver den som udmærket ved forunderlige Bogstavtegn. "Thi," siger han, "fra Havet paa Sydkanten løber der henimod Værends Örkener en Klippesti, og paa begge Sider af denne strække sig to Linier, som ere adskilte ved et lidet Mellemrum, og som ere uddragne i en betydelig Længde. Mellem disse Linier sees i Midten en Flade med overalt indhuggede Tegn, der ere bestemte til Læsning, og skjönt dette findes paa saa ujævn en Grund, at det snart gjennemskjærer det Höie af Klipperne, snart løber forbi Dalenes Dyb, kjendes dog vedligeholdte Spor af Bogstaver, der staae i een Retning." Derhos fortæller Saxe, at Kong Waldemar den Store, som ønskede at kjende Betydningen af denne Indskrift, afsendte Nogle, der skulde gaae omkring paa Klippen og efter en nøiagtig Undersøgelse afbilde de Tegn, som endnu vare tilsyne. Men disse Mænd saae sig ikke istand til at forklare Indskriften, paa Grund af, at de indhuggede Fordybninger dels vare opfyldte med Skarn, dels udtraadte af Fodgængere, hvis Vei i Tidens Løb havde ført dem ad Stien.

Uagtet Opmærksomheden saa tidlig var bleven henvendt paa denne Klippe, varede det halvfemte hundrede Aar inden den paany blev undersøgt, hvorved det dog maa erindres, at Saxes Værk først udkom i Trykken over trehundrede Aar efter dets Affattelse. Det var den af Nordens Runeliteratur höit fortjente Ole Worm, som, omtrent Aar 1640, lod en Undersøgelse foretage paa Stedet, men Udfaldet heraf blev höist ubetydeligt, da hans Udsending, Jonas Skonvig, ikkun fandt Brudstykker af Runeskrift, hvilke ovenikjöbet paa et enkelt Ord nær, vare aldeles ulæselige. Klippen selv laa i Hoby Sogn, Bräkne Herred i Bleking, og kaldtes af Folket med Navnet: Runamo. Senere blev vel dette Sted adskillige Gange Gjenstand for Betragtning og Beskrivelse (saaledes besøgte det 1753 eller 1754 af vor berömte Langebek, hvis Ledsager, Archivtegneren Abildgaard, afbildede det), men til Indskriftens Udtydning fremkom derved ikke nogen ny Oplysning, indtil endelig en svensk Oldgrandsker, Brocman (1762), og derefter den noksom bekjendte omvandrende, skarpsynede Antiquar M. F. Arendt, i Begyndelsen af dette Aarhundrede opstillede den Paastand, at alle *Ridserne og Figurerne i Stenen ved Runamo ikke ere andet, end en Naturvirkning eller et Naturspil*. Da der som Følge heraf fra den Tid herskede megen Uvished om, hvorvidt de paa Runamo værende Figurer burde ansees for et Naturspil eller en virkelig Indskrift, og da Stedet ikke forhen havde været undersøgt af en kyndig Mineralog, hvis Mening i denne Sag vilde have ikke ringe Vægt, besluttede det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab

(1833) efter Forslag af Biskop P. E. Müller at afsende en videnskabelig Comitee til en endelig og nøiagtig Undersøgelse af dette fra ældgamle Tider i Norden berømte Sted. Til Medlemmer af Comiteen udvalgte Professorerne Finn Magnusen, Chr. Molbech og G. Forchhammer, den Sidste som Mineralog og Geognost. Desuden ledsagedes Comiteen af Landskabsmaleren Hr. F. Christensen.

Saasnart disse Herrer i Juli Maaned 1833 vare ankomne til Runamo, lode de den paagjeldende Deel af Klippen omhyggelig rense for Græstörv og Jord, og medens dette skete, foretog de en Udflugt til en anden ikke langt derfra beliggende Klippe, *Maklamo* kaldet, hvor en lignende Steen, som den ved Runamo, fremviste et Leie af Trap med en Deel Ridser og Figurer. Men disse erkjendte de ved første Öiesyn for et blot Naturproduct. Derimod, da de vare komne tilbage til Runamo og "havde sammenlignet Total-Indtrykket af begge Steders Figurer, vare de ligeledes enige om, at det med Runeskrift bekjendte Öie lettere maatte falde paa at antage en saadan Skrift i Figurerne paa Runamo." Derefter skred Hr. Prof. Forchhammer til en nöiere Undersøgelse af Klippens Beskaffenhed, hvis Hovedresultater kortelig ere følgende:

I Granitklipperne i Bleking saavel som i Skaane og paa Bornholm, og man tör vel tilföie, som i den hele övrige skandinaviske Granitformation, forekomme *Trapgange* i Granit-Gneusen. Ved Trapgange forstaaes Revner i Klipperne, som ved en senere underjordisk Revolution ere fyldte med Trap — en Steenart, der langt mere nærmer sig til Lava og de nuværende Vulkaners Producter, end til den ældre Steenart Granit. Forvittringen virker eiendommelig paa Trapstenen; den sönderklöves med overordentlig mange Revner, der tildeels staae lodrette paa Adskillelsesfladen mellem Graniten og Trappen, tildeels skjære de denne under en skjæv Vinkel, der synes altid at være den samme. En saadan Trapgang er det paa Runamoklippen, i hvis Overflade de omtvistede Ridser og Figurer sees. Trapgangen findes ikke paa en steil Side af Klippen, men den ligger *ovenpaa* Klippen, der paa dette Sted er meget flad; en Vei förer ogsaa tværs over Gangen. Steenmassen i denne er tæt, sort og meget haard og den udkiler sig, det vil sige, den bliver smallere og smallere indtil den tilsidst forsvinder. Længden er henved 40 Alen og Bredden paa Midten c. 10 Tommer. Prof. Forchhammer gik eu Middelvei mellem de ældre Meninger og antog af Grunde, som senere skulle fremstilles, at der forekommer to Arter af Linier paa Trapgangen, idet nogle ligefrem ere saadanne Revner, som overalt vise sig i Trapgange, hvorimod andre ere af en saa særegen Beskaffenhed, at de upaatvivlelig ere et Kunstproduct, sandsynligviis Runer.

Da Prof. Forchhammer saaledes havde overbeviist sig om, at der fandtes kunstig indhuggede Streger paa Trapgangen ved Runamo, blev det bestemt, "at han ene skulde afgjøre, hvilke Linier der maatte antages at være indhugne af Menneskehaand, og hvilke

der maatte forudsættes at skyldte Naturen deres Oprindelse." Han undersøgte nu hver enkelt Linie og efterskrev de kunstige Streger med Kridt. Derpaa tegnede Hr. Christensen først de saaledes udmærkede Linier med stærke Streger og siden de andre, som ansaaes for naturlige, med fine Linier. En anden Tegning viste de naturlige Linier med samme Styrke, som de andre, og blev følgelig et Portrait af Runamo. Herved bemærkedes det udtrykkelig, at ingen forudfattet Idee om Tegnenes mulige Betydning kunde have haft nogen Indflydelse paa den anvendte Kritik, da Runebogstaverne vare Prof. Forchhammer aldeles ubekjendte.

Finn Magnusen erklærede "det for upaatvivleligt, at de ved Runamo indhugne ældgamle Characterer ere Runer, nogle tildeels af disses mest bekjendte Art, andre derimod ubekjendte, og saaledes blandede med de andre, tildeels som Binderuner, at der endnu neppe kunde have noget Haab om deres, eller overhovedet om Indskriftens rigtige Dechifrering *). Fra Tilendebriingen af Undersøgelsen den 15de Juli 1833 og til den 22de Mai 1834, altsaa i fulde 10 Maaneder, fandt Finn Magnusen ingen Anledning til at forandre denne Mening, da han, uagtet mangfoldige Forsøg paa at læse Indskriften paa sædvanlig Maade, dog ikke havde kunnet udbringe et eneste sammenhængende Ord. "Men paa den ovennævnte 22de Mai om Eftermiddagen," siger Finn Magnusen, "da jeg havde efterseet den 1ste Correctur af det 1ste Aftryk af den Kobberplade, der forestiller de af Indskriftens Characterer, som af Prof. Forchhammer vare erkjendte for at være indhugne eller frembragte ved Kunst, fik jeg tilfældigviis det Indfald, at forsøge Indskriftens Læsning bagfra eller fra Höire til Venstre. Strax læste jeg da, uden mindste Hindring, Ordet hiltékinn (hildekinn eller hyldekinn) og de øvrige fulgte snart efter uden nogen synderlig Besværlighed, ved at læse Indskriften saaledes, men ellers efter de Regler, hvorefter man i Island (og flere Lande) fordem har pleiet, samt tildeels endnu pleier at opløse de saakaldte *Binderuner* (indviklede eller sammenflettede Runer). Efterhaanden nedskrev jeg Ordene, samt fandt strax, at de vare, med Undtagelse af selve Begyndelsesordene, affattede i det oldnordiske Sprog, og udgjorde fuldkommen regelrette, ja endog allitererede Vers i det saakaldte *Fornyrðalag* (Oldtidens Versemaal) ogsaa kaldet *Starkaðarlag* : Stærkoddens Versemaal, sandsynligviis af det Kvad, som denne Kæmpeskjald siges at have digtet om Braavalleslaget, i hvilket Kong Harald Hildetand omkom **)."

*) Uddrag af Comiteeberetningen til det Kgl. Videnskabernes Selskab, indført i Finn Magnusens: Runamo og Runerne samt trede Afhandlinger angaaende Rune-Litteraturen, Runamo og forskjellige særegne (tildeels nylig opdagede) Oldtidsminder. Kjöbenhavn, 1841. 4to. S. 29—41. Aftrykt af Vidensk. Selsk. Hist. og Phil. Afhandl. 6te B.

**) Runamo og Runerne. S. 47—48.

Forsaauidt Bogstaverne ikke vare borthuggede eller forvittrede, læste Finn Magnusen følgende Indskrift:

Hiltekinn riki nam
 (y)d
 Garðr inn hjo
 (e)
 Uli eit gaf
 (O) (ð)
 Vigi Oþin runar
 Hringr fai
 Fall a mold
 Alf(ar?) Astagod
 Ola (fiái?)
 Oþin ok Frj
 (ei)
 Ok Asakun
 Fari (fari)
 Fjandum varum
 Unni Haraldi
 (n)
 Örin sigr.
 (Unn)

Til denne Læsning skulde følgende ordrette danske Oversættelse svare:

Hildeckind indtog (modtog) Riget (Rigerne, — Regjeringen)
 Gard indhuggede (o: Runerne)
 Ole Eed gav (o: aflagde Troskabseed)
 Odin vie (eller hellige) Runerne!
 (Gid) Ring faae
 Fald paa Muld!
 Alfer, Elskovsguder
 Ole (hade, — skye, forlade)!
 Odin og Frej
 og Asers Slægt
 ödelægge, ödelægge
 vore Fjender!
 Unde Harald
 en stor Seir!

Finn Magnusen ansaae det for indlysende, at denne Indskrift var indhugget ifølge den bekjendte Kong Harald Hildetands Befaling i Anledning af det navnkundige Braa-

valleslag, da dens Indhold stemmede fuldkommen overeens med Saxes og de islandske Oldskrifters Beretninger om dette Slag. Rigtignok kaldes Kongen i Runamo-Indskriften med det hidtil ubekjendte Tilnavn Hildekind, men Hildekind betyder den igjen tilgroede eller lægte Kind, og dette kunde nok passe til det gamle Sagn hos Saxe, at Harald havde faaet Tilnavnet Hildetand, fordi Kæmpen Vesete havde givet ham et saadant Slag paa Kinden, at to Tænder faldt ud, som dog siden voxede til igjen. Desuden maatte Indskriftens övrige Indhold vise, at Navnet Hildekind brugtes til den samme Konge, som ellers kaldtes Hildetand. Thi i Indskriften lyses Besværgelser over Hildekindes Fjender og der ønskes ham en vældig Seir over dem, navnlig over Ring og Ole. Nu melde netop Sagaskriverne, at Harald Hildetand i sin sidste Levetid kom i Strid med sin Frænde Ring, Konge i Sverrige, hos hvem tillige Haralds Söstersön Ole opholdt sig som en anseelig Hövding. Aarsagen til Striden angives imidlertid forskjellig. Harald Hildetand, siges der, havde svunget sig op til Herre over Danmark og Sverrige, men da han blev gammel og svag, satte han sin Frænde Ring til Underkonge over Sverrige og Vestergötland; selv beholdt han Herredömmet over Danmark og Östergötland. Harald Hildetand opnaaede en meget höi Alder, saa at tilsidst ikke alene Folket blev misfornöiet med hans Svaghed, men han begyndte ogsaa selv at blive kjed af Livet. For dog ikke at dö Straadöd paa Sottesengen, men for at falde med Hæder paa Valpladsen og komme med mange Helte til Valhal, udæskede han Kong Ring til Strid og bestemte med ham Tiden og Stedet til Slaget. Et andet Sagn derimod fortæller, at Harald i sin höie Alderdom havde en fortrolig Raadgiver Brun, hvis Skikkelse Odin havde paataget sig; af ham udströedes Tvedragtens Sæd mellem Harald og Ring saalænge indtil de erklærede hinanden Krig, i hvilken Anledning de paa begge Sider gjorde saadanne Udrustninger, at der alene med dem hengik 7 Aar. Denne Beretning antager Finn Magnusen i Hovedsagen for den paalideligste, bl. a. "især da den udtrykkelig bekræftes af Runamo-Indskriften, i hvilken Ring og Ole betragtes som Haralds Fjender og tildeels endog som Meenedere."

Da alle Tilberedelser til det afgjörende Slag vare fuldendte, samlede Harald Hildetands Hær i Sjælland, formodentlig ved Kjöge, hvor der skal have ligget saa mange Skibe, at man kunde gaæe over dem til Skaane ligesom over en Bro. I syv Dage drog nu Harald med Hæren til Braavalle Hede ved Braavigen, paa Grændsen mellem Östergötland og Södermanland. Her stod det vældige Slag, i hvilket Harald Hildetand faldt, hvorefter hans Liig blev brændt paa et prægtigt Baal og Asken nedsat i en Höi ved Leire*).

*) At imidlertid den Höi ved Leire, som senere har faaet Navn efter Harald Hildetand, ikke er hans Grav, har jeg tidligere søgt at godtgjøre i: "Danmarks Oldtid oplyst ved Oldsager og Gravhöie." 8.89—90.

Da nu "Hoby og Landsbyen Mörtjuk, til hvis Grund Runamo og dets nærmeste Omegn høre, ikke ligge meget langt fra den Vei, som en Deel af Haralds Hær efter Sandsynlighed har taget til Lands fra Skanöer til Braavalle eller Braavig," sluttede Finn Magnusen, at Runamo-Indskriften var bleven indhugget, medens Hæren holdt en eller flere Rastdage i Nærheden af Runamo. "Indskriftens Begyndelse erklærer Harald for at være Rigets eller Rigernes rette Behersker, hvilket Gard under sit Navn tilstaaer at have indhugget i Klippen og bevidner tillige, at Ole havde givet sit edelige Löfte (=: at være ham troe). Derpaa anraabes Odin om at vie, hellige eller bekræste Runerne, hvorved rimeligviis de følgende Bönner eller Besværgelser især maae forstaaes, overhoved stiledede mod Ring, Ole og andre Haralds Fjender." Formodentlig havde da tillige Hæren "höitidelig istemt den af Skjalden Gard, paa Haralds Vegne, i Klippen indhugne Bön eller Hymne, som en magisk-religiös Bandsættelse af Fjender, Oprørere eller Landsforrædere, med bönlige Opfordring til Guderne om at skjænke Kongen Sejer i den forestaaende Kamp." Den i Indskriften nævnte Gard omtales nemlig i Sagnene om Slaget som en af Harald Hildetands Skjalde og Kæmper *).

Denne i höieste Grad overraskende Opdagelse af en Indskrifts Læsning, som alt for sex hundrede Aar siden var erklæret for ulæselig, maatte naturligviis vække megen Opmærksomhed. Efter et kort Foredrag i Videnskabernes Selskab bekjendtgjorte Finn Magnusen *foreløbig* sin Opdagelse i Schouws "Dansk Ugeskrift" for 1834, Nr. 119 og 120, samt i Tidsskrift for Nordisk Oldkyndighed II, 276—304, men forbeholdt sig nærmere i Videnskabernes Selskabs Skrifter at begrunde Sagen i et udførligt Værk. Forinden imidlertid dette Værk udkom, havde Sverriges navnkundige Chemiker, Baron Berzelius, fundet Leilighed til at undersøge Runamo og sammenligne et Aftryk af det derover tagne Kobber med Originalen. Resultatet heraf**) var, at han ikke kunde andet end antage samtlige Figurer paa Runamo Trapgang for *naturlige* Revner. Som en Følge af, at der tværs over Gangen förer en Skovvei, bemærker han, at Indskriften just paa de Steder, hvor Hjulene have gaaet, har den störste Lighed med en huggen Indskrift. Thi, siger han, "det Stykke af denne Gang, paa hvilket Skovvognenes Hjul i Aarhundreder have arbeidet, indeholder Fordybninger, som i den Grad ligne med Meisel udhuggede Runebogstaver, at man ikke kan fortænke dem, som ansee Figureerne for saadanne, uagtet deres Form ikke passer til noget af de hidtil kjendte Runealphabeter." Efter at have paa viist Aarsagerne til, at Trapgangene ere gjennemskaarne af utallige Revner,

*) Jfr. Runamo og Runerne. S. 65—82 og fl.

**) Offentliggjort i Kongl. Vitterhets-Historie- och Antiquitets Academiens Handlingar, 14de Delen. Stockholm, 1838, p. 367—376. 8vo.

og at Revnerne, saaledes som det netop er Tilfældet med Runamo, aftage i Størrelse og tiltage i Tæthed i Forhold til som Gangen bliver smallere og smallere, gaer han dernæst over til at forklare, hvorledes de naturlige Revners Ydersider have faaet Udseende af indhuggede Figurer, idet nemlig de yderste Kanter ved Luftens og Vandets Paavirkning ere forvitrede og de saaledes forvitrede Dele bortførte dobbelt hurtig ved den Gnidning, som er bevirket ved Færdselen over Trapgangen. Hvad ogsaa den formodede Indskrifts Sammenhæng med Braavalleslaget angaaer, da indvender Berzelius, at det er tydeligt, at ingen Hær har kunnet blive ført frem i en saa vild, klippefuld og öde Egn, som den er, i hvilken Runamo ligger, hvorimod Sletten der i Nærheden, som den Tid nok har været bebygget, gav god Leilighed dertil. Den eneste Grund til at man vilde indhugge Indskriften i en öde Egn, skulde da være, at man vilde benytte Gangen. Men Trapgange findes ellers ikke benyttede til Runeindskrifter; Gangen ligger desuden *horizontalt*. Vore Fædre søgte gjerne at have Indskrifter i staaende Stilling, hvortil kommer, at Trapstenen vilde være meget ubeqvem at hugge i. Snarere maatte man til en mærkværdig Indskrift om det største Hærtog i Norden have benyttet en af de i Bleking saa hyppige perpendiculære faste Klöfter med en jævn Yderside; netop paa Sletten ved Hoby i Nærheden af Kirken viser sig en saadan.

Först i Aaret 1841 udkom Finn Magnusens store Værk "Runamo og Runerne" m. m. (742 Sider 4to, med 14 Tavler). Heri gjorde Forchhammer (S. 43) opmærksom paa, med Hensyn til de af Berzelius opstillede Tvivl, at "Berzelius ikke kjendte Detaillen af Comiteens Undersögelser, og at han fölgelig ikke vidste, hvilke Forsigtighedsregler den havde truffet for at sikre sig mod de Feiltagelser, som forudfattede Meninger saa let foranledige ved slige Undersögelser. Berzelius havde ikkun den Tegning til Sammenligning, hvor de kunstige Linier vare fremhævede, og maatte altsaa naturligviis finde Vanskeligheder i at gjenfinde Linierne i Naturen. Vi have, slutter Forchhammer, sammenlignet Maklemos Trapgang med Runamos, og jeg er fuldkommen overbeviist om, at en saadan Sammenligning vilde have bragt den store Naturforsker til samme Resultat som os, at nemlig de fleste Linier paa Runamos Trap ere indhugne."

Endvidere søgte Finn Magnusen ved talrige Exempler at godtgjøre Urigtigheden af Berzelius' Paastand, at Figurerne paa Runamo ikke passede til de bekjendte Runealphabeter, ligesom han ogsaa paaviste, at Indskrifter paa horizontalt liggende Klippeflader virkelig forefandtes adskillige Steder. Maatte man endogsaa indrømme, at Haralds Hær neppe havde taget Veien over Runamo selv, kunde en Deel af den dog gjerne have draget ad den nærliggende Landevei, medens kun nogle af Hövdingerne bivaanede Indridningen og den derved foranledigede Sammenkomst paa Runamo. Men da disse Tildragelser overhovedet ere ubekjendte og da det hedder, at Tilberedelserne til Braavalle-

slaget varede flere Aar, erklærede Magnusen det ogsaa for muligt eller rimeligt, at kun Harald, med sine fortroligste i den hedenske Gudsdyrkelses Skikke oplærte og indviede Venner, saasom Gard fra Stange, har udført den dertil hørende Bøn og Paakaldelse. Beviis for, at Harald ofte opholdt sig i denne Egn, skulde da findes deri, at Hoby i Oldtiden havde en Kongsgaard, som jævnlig besøgtes af Harald Hildetand. Finn Magnusen ansaae endog Sagen for saa klar, at han gjorde følgende Slutningsbemærkning: "I hvad saa end det literære Publikum vil dömmе om Forchhammers og mine Grandskninger, som vistnok stemme overeens med vor egen bedste Overbeviisning, — saa bör og maa det dog almindelig erkjendes, at *den af det danske Videnskabernes Selskab foranstaltede nöiagtige videnskabelige Undersögelse og paalidelige Afbildning af Runamo nu, saavidt muligt, have oplyst dette mærkværdige, men dunkle Æmne **".

Ikke destomindre var der omtrent samtidig med Finn Magnusens nysnævnte store Værk udkommet nogle nye Antegnelser om Runamo af Professor S. Nilsson i Lund **). Denne lærde Naturkyndige erklærede sig fuldkommen enig med Berzelius i, at Figurerne paa Runamo vare et Naturspil, især da han ved nærmere Undersögelse havde iagttaget, at der fra alle Figurerne Bund gik fine Revner ned i Dybden indtil de stödde imod horizontale Revner. Ogsaa fandtes runelige Figurer der, hvor Fliser vare opbrudte, og endelig havde han nöie undersøgt de Revner, som ikke gik heelt over Gangen og som derfor havde meest Udseende af at være udhuggede, men det havde da viist sig, at der laa en fiin Revne tværs for dem, og at der saaledes var en naturlig Aarsag til deres pludselige Ophör. Ganske af samme Beskaffenhed vare desuden mange af Figurerne paa Maklamo, omendskjönt de fleste af dem mindre lignede Runer, paa Grund af at denne Trapgang er meget bredere, end den Deel af Runamo, hvorpaa den formodede Indskrift skulde være.

Disse Indvendinger vare vel ikke Forchhammer eller Finn Magnusen bekjendte, da det oftnævnte store Værk udgaves i Trykken, saa Forchhammer ikke kunde faae Leilighed til der at underkaste Nilssons Grunde en omhyggelig Prövelse. Men da Nilsson ligesaalidet som Berzelius i Forveien vidste, hvilke særegne Forsigtighedsregler Comiteen havde anvendt og hvilke Aarsager, der havde bevæget Forchhammer til at erklære de fleste Ridser paa Runamo for kunstige, var det intet Under, at man tillagde Berzelius' og Nilssons Udsagn mindre Vægt, end egentlig billigt var. Siden Udgivelsen af Finn Magnusens Værk har heller ingen kyndig Naturforsker eller Oldgrandsker efter personlig

*) Runamo og Runerne. S. 58—64.

***) Några anteckningar om Runamo i Bleking i Kongl. Vitterhets-Historie- och Antiquitets-Academiens Handlingar. 1fde Delen. Stockholm, 1841. S. 367—372.

Undersøgelse af Runamo, ladet sin Stemme høre i denne Sag, og det er da let forklarligt, at Troen paa Indskriftens Læsning har vundet overmaade mange Tilhængere baade i og udenfor Norden. Allerede den foreløbige Beretning om Opdagelsen (i Dansk Ugeskrift) blev oversat paa Tydsk (i Falcks: "Neues Staatsbürgerl. Magazin," Bd. III, S. 242—271) og en lignende Meddelelse gaves ogsaa paa Tydsk i "Historisch-antiquarischen Mittheilungen der königl. Gesellschaft für nordische Alterthumskunde." Kopenhagen, 1835. Det store Værk om Runamo gjorde desuden megen Opsigt udenlands. I *Rusland* udkom en Beretning til det Keiserlige Videnskabs Akademi: "Ueber das Werk des Königl. Dänischen Etatsrathes und Professors Finn Magnusen, Runamo og Runerne betitelt." Petersburg und Leipzig, 1842, 8vo, af den bekjendte Dr. A. J. Sjögren; i *Tydskland* anmeldtes det (i "Jenaische Allgemeine Literatur Zeitung," 2ter Jahrgang. Leipzig, 1843, Nr. 199—200) af Prof. A. L. J. Michelsen, og i *Holland* gjorde v. Hettema det til Gjenstand for en udførlig Betragtning (i "De vrije Fries," 3 D., 1843, S. 67—102). Overalt fremstilles her Sagen paa en Maade, som maa sætte det udenfor Tvivl, at Forchhammers og Finn Magnusens Meninger om Runamo ere de tilforladeligste, saa Runamo-Indskriften har vundet en ikke ringe Navnkundighed i Europa.

For at skaffe mig en bestemtere Mening i denne indviklede Sag, end den, der kunde uddrages af Skrifter, undlod jeg ikke paa en antiquarisk Reise i Sverrige i Aaret 1842 at besee Runamo, hvorved jeg tillige var saa heldig at træffe endnu en Trapgang, der havde været ubekjendt for Forchhammer og som var meget oplysende med Hensyn til Runamo. Strax efter min Hjemkomst blev jeg fra flere Sider opfordret til at offentliggjøre en Beretning herom, men da jeg ikke havde havt Leilighed til at undersøge Runamo saa fuldstændigt og omhyggeligt, som jeg meente, jeg burde, naar jeg vilde skrive derom, ansaae jeg det for rettest at afvente Tiden indtil det kunde lykkes mig at foretage en ny nøiagtig og udtømmende Undersøgelse af Runamo i Forbindelse med de øvrige Trapgange der i Nærheden. Til at anstille en saadan Undersøgelse snarest muligt, maatte jeg føle mig stærkt opfordret. Rigtignok havde Læsningen af Runamo-Indskriften ikke givet noget særdeles vigtigt, gennemgribende Udbytte for Oldtidsvidenskaben, men man havde dog deraf udledet adskillige mærkelige Resultater, der dels allerede ere blevne og dels i Fremtiden maatte ventes igjen at ville blive benyttede som Grundlag for eller som sikre Oplysninger til andre Forskninger i Nordens ældste Historie. Saaledes havde man i Runamo-Indskriften fundet den ældste Indskrift i Norden, der navnlig i Begyndelsen var skrevet med en Slags hidtil ubekjendte Runer, som meget lignede Grene og Kviste eller Stilke, altsaa formodentlig de allerældste Runer, der rimeligviis havde denne

Form efter de Kviste, hvormed man i den hedenske Tid gjorde overtroiske Spaadoms-kunster og gav Orakelsvar. Desuden skulde Indskriften godtgjøre, at Runerne, tildeels som Binderuner, brugtes til Besværgelser og vare temmelig uddannede ved Braavalle-slagnet Tid (omtrent 700 Aar efter Christus) saavel som at de idetmindste stundom skreves fra Höire til Venstre; at Aser og Alfer, især Odin og Frej, samt Troskabs, Venskabs og Kjærligheds Guddommene dengang dyrkedes i Danmark; at der tillige her paa den Tid taltes og skreves det Sprog, som nu kaldes Islandsk; at danske Vers affattedes efter det gamle Stærkodders Versemaal og endelig, hvad der var noget af det Vigtigste, at Saxer og visse gamle Sagaers Fortællinger, der ellers ansees for mythiske, ere for en stor Deel historiske, ja i dette Tilfælde endog diplomatisk nöiagtige *). Saasnart jeg derfor kunde troe, at betydelige Feiltagelser laae til Grund for Runamo-Indskriftens Læsning, var det naturligiis min Pligt efter bedste Evne at bringe dette paa det Rene, baade for at standse Udbredelsen og Paaberaabelsen af de nævnte Resultater, hvis Følger let kunde blive meget fordærlige for Oldtidsvidenskaben, naar de ikke bleve modsagte i Tide, og tilmed for at den mulige Berigtigelse af en Læsning, der meentes at være fundet i Danmark, ogsaa kunde udgaae fra Danmark. Afvigte Sommer havde da Hans Majestæt Kongen den Naade at sætte mig istand til at tiltræde en Reise til Runamo ved at forunde mig et Stipendium af Finantserne, som tillige gjorde mig det muligt at blive ledsaget af Hr. Maler Zeuthen, der stod mig bi med Alt, hvad angik Afbildninger o. desl. Ved mit tidligere Besög paa de blekingske Trappange havde jeg desværre manglet denne vigtige Hjelp.

Saalænge jeg ikke selv havde taget Runamo-Trappangen i Öiesyn, maatte jeg naturligviis stole paa, at den Afbildning deraf, som findes i Finn Magnusens Værk og som nöie er efterlignet paa den første af de hermed følgende Tavler, var aldeles paalidelig. Jeg havde derfor heller ingen gyldig Grund til at tvivle om, at jo mange eller vel de fleste af Figurerne vare indhuggede med Kunst; thi naar man lagde Mærke til, hvor bestemte og accurate de formodede kunstige Figurer vare **) (ja een Figur [Nr. 23] var endogsaa ganske rund i den ene Ende), samt hvor skarpt de ophörte uden at udfylde hele Trappangens Brede, da maatte en Sammenligning med de övrige, for naturlige erklærede Revner, aabenbart tale for, at de vare indhuggede med Menneskehaand. Det var ogsaa i mine Tanker meget sandsynligt, at de kunde være Runer og danne en sammenhængende Indskrift. Derimod har det fra den første Tid af været mig i höieste Grad paafaldende, at man om en Begivenhed som Braavalle-slaget, der ganske

*) Videnskab. Selsk. Hst. og Phil. Afhandl. VI. S. LXVII.

**) Jfr. Tavle I, hvor der sees Tal over de kunstige Figurer.

tilhører Sagnperioden, kunde have rene historiske Efterretninger, der ovenikjøbet først maatte være opskrevne 4 ja snarere 500 Aar efter Slaget, og jeg har desuden altid næret en stærk Formodning om, at denne Indskrift neppe kunde være rigtig læst og forklaret. Det var dog langt fra mig, at jeg vilde miskjende Finn Magnusens overordentlige Lærdom og sindrige Fortolkning; tvertimod følte jeg tilfulde, at jeg ingen Mening kunde have ligeover for ham, naar det gjaldt de enkelte Ords Oversættelse og Udtydning. Men hvad der hos mig strax vakte mange Tvivl, var deels den formodede Indskrifts Fuldstændighed, uagtet kjendelig store Stykker af den maatte være ophuggede, deels hele den Maade, hvorpaa den nævnte Lærde havde læst Indskriften. Denne bestod, som ovenfor berørt, af de saakaldte Binderuner, det vil sige indviklede eller sammenflettede Runer, som ere af den Beskaffenhed, at een Runecharakteer indeholder flere Bogstaver eller vel endog hele Ord. Disse Binderuner skulde følgelig først opløses i de enkelte Bogstaver, før de kunde læses, men ved denne Opløsning forekom det mig, at Vilkaarligheden fik et temmelig vidt Spillerum. Det maatte allerede foraarsage megen Usikkerhed, at der ikke gaves eller kunde gives nogen bestemt Regel for, med hvilket Bogstav man skulde begynde Opløsningen; begyndte man med eet Bogstav, kom eet Ord ud og tog man et andet Bogstav først, vilde Meningen blive en heel anden. Saaledes anfører Finn Magnusen selv etsteds i sit Værk (S. 593), at en formeentlig Binderune kunde læses *enten* som *Aku Þór* : den agende Thor *eller* som *náði* af Gjerningsordet *náða* (naade), altsaa blev Sammenhængen *náði díar* (Guderne naade). Endvidere kunde det ikke andet end fremkalde Betæneligheder, at Finn Magnusen snart udelod enkelte Streger og Bogstaver, snart læste eet Bogstav dobbelt eller ogsaa baade retvendt, nedvendt og bagvendt, snart igjen læste hele Ord ned- og bagvendt, hvis Stilling da tilskreves en magisk-religiøs Betydning o. s. v. *). Et paafaldende Exempel i denne Henseende giver Læsningen af de tre vigtige Ord : *Hringr fai fall* : Ring faae Fald. Binderunen, som skulde indeholde Navnet *Hringr*, er nemlig opløst paa to Maader, som begge give samme Resultat, men naar Principet for denne Læsning consequent gennemførtes, vilde der være endnu flere Bogstaver, der ikke ere medtagne. Ifølge den ene Læsning bliver der desuden paa Figurens høire Side tre Streger tilbage, hvilke da forklares at være tre Spyd, ligesom tre runde Punkter neden under Binderunen antages for tre Slyngestene, hvorved man paa en magisk-symbolsk Maade havde villet ønske ondt over Kong Ring. De to følgende Ord "*fai fall*" meentes at indeholdes i to *nedvendte* Binderuner, som efter at være vendte opad, opløstes saaledes, at de enkelte formodede Runebogstaver enten stode

*) Runamo og Runerne. S. 293—320, jfr. f Ex. Nr. 10, 24, 15, 25, 32, 33 o. fl.

retvendte, bagvendte eller nedadvendte *). Rigtignok har Finn Magnusen med megen Lærdom søgt at begrunde denne Læsning ved især at fremføre andre Binderuner, der skulde læses paa en noget lignende Maade som Binderunerne i Runamo-Indskriften. Men det er dog langt fra derved godtgjort, at netop disse enkelte Binderuner ogsaa skulde opløses saaledes; det er ganske naturligt, at Phantasien ved en slig Leilighed maatte erholde en altfor stor Indflydelse.

Ligesaa lidet kunde jeg billige de *historiske* Grunde, hvormed Finn Magnusen havde understøttet sin Forklaring af den titnævnte Indskrift. Navnlige turde jeg aldeles ikke troe, at en Deel af Harald Hildetands Hær var gaaet gennem Skaane og Bleking forbi Runamo-Eggen og videre frem tillands til Braavalle. Sagnen fortæller vel, at der, da Haralds Krigsfolk droge bort fra Sjælland, laae saa mange Skibe ved Sögja eller Kögja (Kjöge), at man paa dem kunde gaae tværs over Sundet. Men, uden at tale om den poetiske Udsmykkelse, saa følger deraf ingenlunde, at Hæren virkelig gik over dem til Skaane. Det hedder kun, at Kæmperne droge i syv Dage til Braavalle, og det er dog sandsynligst, at de til en saadan Reise benyttede deres talrige Skibe, istedetfor at drage gennem vilde, skovbegrøede Strækninger, der dengang langt fra vare saa opdyrkede, at en Hær, eller en Deel deraf, kunde arbejde sig frem gennem dem eller finde tilstrækkelig Underholdning paa Veien. For at komme til Braavalle, maatte Hæren fra Bleking af vandre gennem Smaaland og Östergötland, men mellem disse to sidstnævnte Landskaber laa den uhyre store Skov Holaved og vilde, uveibare Klipper, som endnu i det tiende og ellefte Aarhundrede næsten vare ufremkommelige for enkelte Veifarende, end sige for en Skare Krigsfolk. Saameget er ogsaa vist, at Hæren umulig kunde have gaaet fra Skaanör til Braavalle i syv Dage. Alene for at drage fra Skaane til Skara i Västergötland, hvilket var et langt kortere og langt mere fremkommeligt Stykke Vei, end fra Skaane gennem Bleking til Braavalle, brugte en enkelt Reisende i det ellefte Aarhundrede ligesaa mange Dage **). Reiserne tillands i hine Tider vare overhovedet i den Grad forbundne med Besværligheder, at en Hær ikke har begivet sig landveis til et langt bortliggende Sted, hvortil den uden Sammenligning lettere kunde komme ad Söveien.

Jeg behöver derfor heller ikke at opholde mig videre ved, at Runamo Trængsel ligger over en halv dansk Miil fra alfar Vei inde mellem Klipper og i en Egn, der nu er öde, men forhen var det dobbelt, da svære mørke Skove bedækkede Klipperne. Finn Magnusen har ogsaa selv senere tildeels frafaldet den Mening, at Runamo-Indskriften skulde være indhugget, medens Hæren holdt Rastdage i Bleking. Derimod antager

*) Jvf. Sammesteds S. 306—308, Nr. 31 og 32 og S. 385 c.

***) Jfr. Geijer i "Svea," XIII el. "Ny Följäd," Första Häftet, S. 251—253.

Finn Magnusen det nu for rimeligere, at Harald Hildetand maaskee en Tid för Slaget kan have ladet Indskriften hugge under et Ophold paa Kongsgaarden i Hoby, da Tilberedelserne til Slaget, efter det gamle Sagn, varede i syv Aar (?). Denne Mening understøttes nærmere saaledes *): “Hoby i Bleking har, efter hvad Sjöborg har viist, havt et offentligt Forsamlings- eller Offersted; ved den nærliggende Kalmare Kulle var det saakaldte Hoby Alter med flere mærkelige Oldtidslevninger; paa slige Steder holdtes i Hedenold de offentlige Tinge, paa hvilke Kongen ved höitidelige Leiligheder havde Forsædet, og han pleiede da at holde Gjæsterie paa en stor i Nærheden liggende og ham tilhørende Gaard. Af lignende Grund har Suhm ogsaa meent, at Harald Hildetand har havt en Kongsgaard i Hoby. Beviis derfor finder man i Valdemar II's Jordebog (Script. r. D. m. æ VII, 529). hvor Huby i Bleking, Westerste Hæret, anföres som Kongens Eiendom (konunglef). Ved de offentlige Forsamlinger holdtes i Oldtiden Gilder, og Skaaler bleve drukne for Guderne, idet man tillige fremförte Folkets Bönner for Kongens Sejer over hans og Landets Fjender. Ved overordentlige Leiligheder, naar Farer truede, tyede Fyrsterne dog til visse, undertiden hemmelige Guddyrkelsessteder i vilde Skove eller Fjeldegne, for der at holde deres Andagt, som f. Ex. Hakon Jarl, som havde sit eget Kapel i en Skov, ikke langt fra Lade, hvor han dog havde opført et stort og prægtigt Gudehuus m. m.” Et andet Sted hedder det ligeledes **): “Med Suhm (i Danmarks Hist., I, 479 o. fl.) antager jeg det for sandsynligt, at Hoby — forhen Huby — har fordem været en af Landsfyrsternes ypperste Gaarde (hvorfor man troer, at Harald Hildetand tit har opholdt sig der) o. s. v.”

Den paaberaabte Slutning hos Suhm grunder sig alene paa, at “der i Egnen (ved Hoby) findes mange af Steen opreiste Höie, som kaldes Kuller og mangfoldige runde med Steen omsatte Circler.” Men at dette ikke beviser, hvad det skulde, at der i Hoby var en Kongsgaard, som Harald Hildetand ofte boede paa, er aldeles indlysende. Thi unægtelig er Hoby Sogn rigt paa Oldtidsminder, men dette gjelder ogsaa i ligesaa høi, ja maaskee endnu høiere Grad om mange andre af de blekingske Sogne, f. Ex. Listerby, Hjortsberga, Forkiärla o. fl. Heller ikke de af Finn Magnusen navngivne Oldtidsminder: Kalmare Kulle og Hoby Alter kunne i den anförte Henseende have nogen- somhelst Vægt. Kalmare Kulle er slet og ret en Gravhöi, hvorpaa der i nyere Tid er opreist en Flagstang eller en Maistang af den Art, som saa hyppigt sees ved Gaardene i Sverrige og Norge, men denne Höi ligger ingenlunde tæt ved Hoby Alter; den ligger idetmindste over en halv Miil borte fra dette. Selv det saakaldte Hoby Alter er efter al

*) Runano og Runerne. S. 82—81.

**) Sammesteds. S. 93.

Sandsynlighed ikke engang noget Oldtidsminde; det er kun en nedrullet Klippeblok, hvis Overflade er temmelig fiirkantet, hvortil man uden Vanskelighed (endog der i Nærheden tæt ved Veien til Runneby) vil kunne finde Sidestykker. Stenen er ikke omgivet med nogen Steensætning, heller ikke findes der i Nærheden noget Oldtidsminde, da den ligger inde i en stor Skov. Disse to Steders Navnkundighed som gamle Offersteder og Tingsteder skriver sig især fra Sjöborg, der, som bekjendt, gik frem paa en höist ukritisk Maade — en Feil, han deelte med de fleste af sine Samtidige. Folket kaldte Stenen Hoby Alter, fordi den foroven havde en vis Lighed med et Alterbord og deraf sluttede Sjöborg strax, at der her i Oldtiden havde været et mærkværdigt, stort Offersted. Kalmare Kulle og Hoby Alter ere begge i höi Grad ubetydelige, saa jeg föler mig forvisset om, at vor fortjenstfulde Lærde, Finn Magnusen, ikke med et Ord vilde have berört dem, naar han selv havde haft Leilighed til at undersøge deres Beskaffenhed. Det Eneste, der altsaa bliver tilbage af Beviset for, at Harald Hildetand skulde have haft en Kongsgaard i Hoby, er at dette Sted nævnes i en Jordebog fra det trettende Aarhundrede som Kongens Eiendom. Dette ene Bevis kunde ogsaa være kraftigt nok, naar der ikke tillige paa samme Sted opregnedes en heel Deel andet Gods i Bleking, som ligeledes hörte Kongen til. Fölgende var nemlig Konunglef i Bleking: "Alle de Land- og Skovstrækninger med deres övrige Tilliggende, som Kongen ikke havde afhændet og som han derfor dengang var i Besiddelse af, samt hele *Lyster* (Lister Herred). Ligeledes mange beboede og ubeboede Öer ved Kysten af Bleking. Disse ere Navnene paa Byerne: *Lusn* (Lösen) med de Byer i Österherred, som höre til Lusn, *Rotneby* (Runneby) med Tilliggende, *Wambasæ*, *Huby* (Hoby) og *Mærum* (Mörrum)." Af Bemærkningene som Kongen ikke havde afhændet, sees det desuden, at Kongerne forhen havde eiet endnu mere Gods i Bleking, som i Tidens Løb vel var bleven solgt eller bortskjænket til Kirker, Klostre o. desl. Da Hoby fölgelig ikke nævnes som et Sted, der var udmærket fremfor de övrige Kongen tilhörende, er det vist nok, at man ingenlunde efter Jordebogen tör antage, at der i Hoby var en Kongsgaard, som Harald Hildetand ofte besögte; det er endog i höieste Grad tvivlsomt, om der nogensinde har været en Kongsgaard i Hoby; thi at Kongerne ikke havde en Kongsgaard i hver By de eiede, kan man nok forudsætte som afgjort. I det Hele taget, troer jeg ogsaa, at man maa vel vogte sig for at opfatte de gamle Sagns Beretninger om Harald Hildetands vidstrakte Herredömme altfor meget efter Ordene. Sagnenes historiske Grundlag synes egentlig at være det, at större Riger begyndte at danne sig omtrent ved Harald Hildetands Tid eller noget för, istedetfor at Rigerne tidligere havde været meget smaa. Dette maa i Hovedsagen *)

*) Jfr. mit Foredrag om Forholdet mellem de skandinaviske Folk i Oldtiden. Kbhvn, 1844. S. 19—20

være os nok; Enkeltheder, som hvorvidt Harald Hildetand har hersket over Bleking, kan man hverken bestemt benægte eller tilfredsstillende godtgjøre; det vilde være at søge historisk Sandhed der, hvor man kun har Sagn.

Imidlertid er det aabenbart, at en saa lærd og kyndig Mand som Finn Magnusen neppe vilde have understøttet sin Mening om Hoby Kongsgaard med de ovenanførte svage Grunde, naar han ikke havde stolet paa Forchhammers Udsagn, at der i Runamo Trapgang var indhugget Charakterer, og naar han ikke tillige havde næret den Overbeviisning, at disse Charakterer vare indhuggede af Harald Hildetand som en Besværgelse over hans Fjender; dette kunde nemlig i og for sig give nogen Anledning til at troe, at Hoby maatte i Oldtiden have været et meget mærkværdigt Sted og han har da ikke taget i Betænkning at tilføie de andre Beviser, hvis Rigtighed jeg dog ovenfor ikke kunde anerkjende.

Men aldrig saasnart havde jeg selv seet Runamo Trapgang og nøie iagttaget dens Beskaffenhed, før mine tidligere Tvivl fik en betydelig forøget Udstrækning og tillige toge en heel anden Retning. Ved mit første Besøg paa Stedet (i Eftersommeren 1842) havde jeg været forhindret fra at medtage Finn Magnusens Værk med de deriværende Afbildninger, hvilket jeg ogsaa ansaae for saameget mindre nødvendigt, da jeg sikkert troede, at Afbildningerne ikke lode noget tilbage at ønske. Alligevel maatte jeg ved første Øiekast antage, hvad mine senere Sammenligninger og Undersøgelser iaar bragte til fuldkommen Vished, at hine, tildeels *efter Forchhammers Anviisning optagne Afbildninger af Runamo Trapgang ere aldeles upaalidelige*. Uagtet jeg paa det Omhyggeligste havde ladet Trapgangen rense for Jord, Mos og andet Smuds, som dækkede Figurerne, var det kun med største Møie, jeg, med Afbildningerne ved Siden, gjenfandt de afsatte Charakterer og Revner. Og naar jeg da endelig fandt dem, hvor forskellige vare de ikke fra Afbildningerne! Paa disse have næsten alle de saakaldte kunstige Fordybninger omtrent samme Fyldighed og slutte skarpt af baade paa Siderne og for Enderne, ligesaavel som de ogsaa have et langt jævner og fastere Præg, end de Revner, der indrømmes at være naturlige; i det Hele maa man efter Afbildningerne forestille sig, at Figurerne staae dybe og klart adskilte fra hverandre paa Trapgangen. I Virkeligheden derimod fremviser Gangen et forvirret Billede af en stor Mængde, tildeels uordentligt sammenløbende Linier. Mange af disse ere meget fine og kun lidt fordybede, andre ere brede og temmelig dybe, men ingen af dem slutte saa bestemt af paa Siderne og for Enderne, som Afbildningen viser; der er derfor heller ikke nogen stærkt fremtrædende Forskjel mellem Figurerens Charakter. En heel Deel Linier i Gangen ere desuden enten slet ikke eller kun ufuldstændigt afbildede; hele Gangens Overflade er i meget høi Grad *ujævn*, da paa flere Steder, hvor Figurer findes, deels halve, deels hele Fliser ere opbrudte, hvilket neppe tilstrækkelig sees af Afbildningerne. Jeg tilstaaer vel, at det

er overordentlig vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at give en fuldkommen tro Afbildning af en saa særegen Gjenstand, som en slig ujævn Trappgang med dens mange forvirrede Figurer virkelig er, isærdeleshed naar Afbildningen kun kan gjengive omtrent $\frac{1}{10}$ af den sande Størrelse. Jeg vilde derfor ogsaa kun have ventet, at de paagjeldende Afbildninger skulde *tilnærmelsesviis og saavidt muligt* have lignet Trappgangen. Men i dette Tilfælde er Ligheden unægtelig altfor utilbørlig fjern. Thi jeg tør paastaae, og jeg vilde ikke sige det ligeoverfor Mænd, jeg personlig høiagter, naar det ikke virkelig forholdt sig saa, *at neppe een eneste af de mange Figurer paa Runamo er afbildet rigtigt.*

For at tilveiebringe et paalideligere Billede af Trappgangen, optog Hr. Zeuthen en ny Afbildning af den, som sees paa den hosföiede anden Tavle. For denne Tegnings Paalidelighed tør jeg nok indestaae, da vi havde vedtaget, at Hr. Zeuthen først ganske uafhængig af Andre skulde optage Afbildningen, hvorefter jeg tilligemed en anden Mand*), der levende interesserede sig for Sagen, nøiagtig sammenlignede den Linie for Linie med Trappgangen. Kun maa jeg atter bemærke, at selv denne Tegning giver en ufuldstændig Forestilling om Runamo; det vilde være forgjæves at søge at opdage og aftegne alle de fine Revner, hvoraf Gangen er gjennemskaaret, og derhos vil et Sted som Runamo altid tage sig langt bedre ud i en formindsket Tegning, end i Virkeligheden.

For Sammenstillingens Skyld har jeg til den første Tavle valgt den af de ældre Afbildninger (den tredie Tavle) i Magnusens Værk, som, foruden at give en Plan over hele Trappgangen, skulde være et "Portrait af Runamo," og som altsaa viser de formodede kunstige og de naturlige Linier med lige stærke Streger; kun har jeg paa denne ladet tilföie Tal over de saakaldte kunstige Linier, for bedre at antyde disse, omendskjönt man, paa Grund af deres skarpe og bestemte Præg, uden synderlig Vanskelighed kan adskille dem fra de mere uvisse, naturlige Revner. Ligeledes har jeg, for at veilede Læseren, paa de nye Tegninger anført de Tal, hvormed alle de kunstige Charakterer paa den første Tavle ere mærkede. Man vil saaledes, ved at jævnføre Tallene paa de to Tavler, strax kunne see, hvilken Forskjel der er mellem Afbildningerne af de enkelte Figurer efter den ældre og den nye Tegning. Muligen ere nogle ganske enkelte Tal anbragte mindre rigtigt paa den anden Tavle, men jeg maa udtrykkelig bemærke, at da jeg havde den største Möie med at finde, endogsaa flere af de formodede kunstige Figurer paa Trappgangen, maatte jeg efter bedste Skjønnende sætte disse Tal, hvor de omtrentlig syntes at passe.

En nøiagtig Sammenligning mellem de to Afbildninger saavel i Enkelthederne som i det Hele, vil afgive et aabenbart Beviis paa Rigtigheden af min för udtalte Dom

*) Hr. Stud. *Wulff* (en Søn af Sognepræsten i Hoby, Hr. Provst *Wulff*), hvem jeg skylder megen Tak for adskillige oplysende Vink, og ikke mindre for hans velvillige Hjælp ved Undersøgelsen.

over den ældre Tegning af Trapgangen. Efter denne skulde man f. Ex. troe, at Figurerne fra Nr. 1 til 9, der udgjøre den formodede Indskrifts Begyndelse og ere læste som Navnet *Hildekinn*, maatte staae tydelige og læselige. Men med Undtagelse af det første ufuldstændigt afbildede H og k'et (Nr. 6) samt i'et (Nr. 7) er der næsten ingen af de övrige Figurer, hvis Forbillede man med Bestemthed kan udpege mellem de mange forvirrede, tildeels ganske ligeartede Fordybninger i denne Deel af Trapgangen; efter den nye Tegning vil heller neppe Nogen kunne falde paa at læse Navnet *Hildekinn*. Ganske saaledes forholder det sig ogsaa med det fölgende Ord: *riki*, Nr. 10, 11 og 12. Den trettende Binderune, der er læst som *nam*, lader sig vel nok paavise, men i en Skikkelse, der seer heel anderledes ud i Virkeligheden, end paa Tavle I. Det vilde före for vidt her at gjennemgaae og sammenligne hvert Ord for sig; idet jeg derfor maa overlade til Læseren selv at gjøre dette, skal jeg endnu kun dvæle ved et Par meget vigtige Steder. Paa den *ældre* Afbildning sees nemlig under Fig. 23 en meget mærkelig afrundet Figur, der er antaget for Bogstavet e; den staaer klart adskilt saavel fra Tværestregen neden under den, som fra den 24de Charakter, og har fuldkommen Udseende af at være indhugget med Kunst. Men istedet herfor löber den paa Stenen og Tavle II sammen med begge de nævnte Streger; Rundingen tilvenstre dannes af to Revner, der uden paa nogen Maade at være forbundne, löbe ud i den 24de Revne; Rundingen tilhöire er fremkommet ved en overordentlig svag Revne, der udgaaer fra den nederste Tværrevne og strækker sig opad uden dog at naae sammen med den midterste Linie, til hvilken den heller ingensinde synes at kunne have naaet. Tilhöire for den omhandlede Figur vil man paa den nye Afbildning finde to parallelt löbende Linier, der fra den nederste Tværrevne löbe opad uden at forenes, og som ere mærkede med Nr. 22. Paa den ældre Afbildning ere disse Linier adskilte fra Tværrevnen og foroven sammenbundne med en Streg, hvorved man er kommet til at læse dem som en Binderune li, Slutningen af Navnet Uli; U'et skulde da dannes af den foregaaende 21de Figur, der heller ikke paa Stenen seer saaledes ud, som paa den ældre Afbildning. Da det imidlertid ligger i Sagens Natur, at jo mindre Afbildningen er, desto ufuldstændigere en Forestilling giver den, har jeg ladet et Stykke af Runamo Trapgang afbilde i *fuld* Störrelse paa den medfölgende tredie Tavle. Det er den Deel af Gangen, hvorpaa der menes at staae: Hringr **fai fall 3: (Gid) Ring laae Fald!** (altsaa Nr. [30] 31, 32 a og 32 b). De tilsvarende Figurer paa den ældre Afbildning (Tavle I) ere klare og tydelige; de fortsættes ikke heelt ud til nogen af Siderne og Tværlinierne slutte ligeledes skarpt af for Enderne. Her derimod vil man erholde et bedre Begreb om, hvorledes de enten löbe ind i hinanden og ud til Siderne eller tabe sig nedad mod en anden Revne, der ligger tværs for dem, samt i det Hele hvor forvirret deres Udseende er. De tre runde Punkter, de formeent-

lige Slynge- eller Anstödstone, neden under den 31te Figur (Kong Rings Navn) har jeg ligesaa lidt været istand til at opdage som den överste Deel af Figuren efter den ældre Afbildning. Af de tre Linier paa Figurens höire Side, som man har antaget for Spyd, der paa en magisk-symbolsk Maade vare rettede mod Kong Ring, synes den överste at være en Fortsættelse af en meget lang Revne, som löber heelt igjennem og förbi Fig. 32 b; idetmindste er det vist, at den ligesom de to andre Linier fortsættes over til Fig. 32 a. Den sidstnævnte Figur, der skulde indeholde Ordet sai, er ikke let at gjenkjende; dog er det klart, at den ved mange Tværlinier er forbunden med Fig. 32 b. Saa stor og iönefaldende nu end altsaa Uligheden er mellem denne og den ældre Afbildning, saa er dog Uligheden langt större, naar man sammenligner den ældre Afbildning med Trapgangen selv; det er nemlig uundgaaeligt, at selv den bedste Afbildning maa noget forskjönnede den paa-gjeldende Gjenstand. De fölgende Figurer (fra Nr. 33 til 52) paa den ældre Afbildning ere i ingen Henseende gjengivne med mere Troskab, end de ovenfor omtalte; ja i de sidste Figurer fra Nr. 48 til 52 var det mig ikke muligt at forfølge de enkelte Linier, der ere afbildede.

Den Indvending ligger imidlertid meget nær, at Figurerne i Trapgangen paa Runamo kunne være forvitrede i de ti Aar, der ere forlöbne, siden Videnskabernes Selskabs Comitee var paa Stedet, og derved forandrede i den Grad, at de nu næsten ikke mere ere til at gjenkjende. Jeg indrømmer gjerne, at de muligen ere forvitrede noget, og at desuden *enkelt* af dem kunne være blevne beskadigede ved forskjellige Leiligheder, men jeg maa paa det Bestemteste modsige, at de *alle* i et Tidsrum af ikkun ti Aar skulde kunne undergaae en saa gjennemgribende Forandring. Trappen er i og for sig en meget haard Steen, der vel forvittrer, hvor den er udsat för Luftens Paavirkning, men Overfladen er ikke desto mindre temmelig haard og Forvittringen foregaaer kun langsomt. Det er saaledes bekjendt nok, at der tværs over Runamo Trapgang förer en Skovvei, men de mangfoldige Vognhjul, som ere rullede over Trapgangen, have dog ikke været istand til at efterlade noget egentligt Spor af Slid, hvilket nödvendig maatte komme tilsyne, naar Trappens Overflade var blöd, om endog de fleste Vognhjul ikke have været beslaaede med Jern. Fremdeles erklærede, ifölge Saxe, de af Kong Waldemar udsendte Lærde, at de ikke kunde læse Indskriften paa Runamo, fordi Figurerne vare dels opfyldte med Skarn, dels udtraadte af Fodgængere. Det synes altsaa, som om Figurerne allerede dengang, for sex hundrede Aar siden, havde i Hovedsagen omtrent samme Udseende som nu; thi vilde man ellers antage, at Forvittringen gik saa hurtig for sig, at den i ti Aar gjorde Figurerne næsten ukjendelige, da maatte de formodede kunstige Figurer vistnok forlængst have været usynlige. I al Fald var det jo et frugtesløst Foretagende at ville afbilde Figurer, der maaskee ti Aar (og hvormeget mere da ikke 1000 Aar?) tilbage, kunde have seet ganske anderledes ud. Ikkun tre Aar efter Comiteens Under-

søgelse af Runamo, var Berzelius paa Stedet og sammenlignede Trappgangen med en af Comiteens Afbildninger, men allerede dengang var det ham ikke muligt at finde kunstige Figurer mere. Hvis overhovedet de kunstige Figurer for ti Aar siden stode saa klare og tydelige paa Trappgangen, maatte de naturligviis længere tilbage i Tiden have staaet endnu klarere, og det forekommer mig derfor ubegribeligt, at blandt de mange Oldforskere, der forhen have besøgt Runamo, navnlig Arendt, som havde seet og læst talrige Runeindskrifter og som havde et ualmindelig klart Blik, ikke skulde have kunnet iagttage den öiensynlige og stærkt fremtrædende Forskjel mellem de naturlige og kunstige Figurer. Det turde endogsaa være temmelig afgjort, at den ommeldte Forskjel ikke engang har været ret kjendelig for ti Aar siden; saavidt jeg hidtil har kunnet skjønne, synes nemlig den ældre Afbildnings Upaalidelighed for en stor Deel at hidrøre fra, at Forchhammer strax efterskrev de formodede kunstige Linier med Kridt *). Alle Linierne ere aabenbart af den Beskaffenhed, at de ikke kunne efterskrives med Kridt, uden at blive fyldigere, skarpere og mere afskaarne for Enderne eller uden ganske at miste deres eiendommelige Præg, og Tegneren har da ligefrem afbildet Kridtstregerne istedetfor de virkelige Linier.

Da jeg saaledes af de ovenanførte Grunde havde forvissat mig om, at den ældre Afbildning af Runamo Trappgang var aldeles upaalidelig og ufuldstændig, kunde jeg naturligviis heller ikke nære den allermindste Tvivl om, at *Finn Magnusens hele Læsning og Fortolkning af Indskriften, der var grundet paa Afbildningen, ligeledes maatte være fuldkommen urigtig*. Jeg haaber ogsaa, at dette under alle Omstændigheder skal blive et sikkert Resultat af disse Iagttagelser.

Uagtet fölgelig min Undersøgelse i antiqvarisk Henseende hermed nærmest maa ansees sluttet, er der dog endnu et, skjönt mere underordnet, Spørgsmaal, som jeg ikke bör lade uberört: Spørgsmaalet om, hvorvidt Figurerne paa Runamo Trappgang virkelig tildeels ere kunstige, eller hvorvidt de alle, hvad Arendt, Berzelius og Nilsson paastaae, ere naturlige Revner. Thi, med Hensyn til Saxes Beretning, at der saaes en Indskrift paa Klippen, kunde der jo muligen være Spor af en anden Indskrift, end den, Finn Magnusen troede at have læst. Rigtignok har allerede en saa udmærket Mineralog som Forchhammer afgivet en nærmere begrundet Erklæring herom. Men da ogsaa andre udmærkede Naturforskere, om just ikke netop Mineraloger, have fremført den modsatte Mening, og da Spørgsmaalet unægtelig tillige griber ind paa det antiqvariske Gebeet, har jeg ikke taget i Betænkning her aabent at udvikle min afvigende Anskuelse, hvis Rigtighed jeg troer at kunne godtgjøre ved adskillige Oplysninger, der vare Forchhammer ubekjendte.

*) Jfr. Runamo og Runerne. S. 41.

Forchhammer skjæler, som vi allerede vide, mellem to Arter af Linier paa Runamo Trappang:

“1) Nogle, som fra Gangens ene Grændselinie gaae tværs over til den anden. Mange af disse fortsættes dybt ned i Klippen og have overalt den samme Brede. Dette er Revner, saaledes som de overalt vise sig i Trappange, og som, især i de smalle Gange, bestandigen gaae fra den ene Begrænsningsflade til den anden, hvorved de tillige vise en stor Parallelismus.

2) Andre Linier udfylde derimod med deres Længde ikke den hele Trappangs Brede. De ere afbrudte nær ved Randen, og paa et Par Steder, hvor man har kunnet undersøge dem nøiere, finder man, at de ikke gaae ned i den dybere liggende Masse. Disse Linier ere upaatvivlelig et Konstproduct, sandsynligviis Runer. Det, som endnu mere bekræfter denne Mening, er, at disse sidste Linier undertiden ende med en lille Trekant, saaledes som vi danne den ved et F, en Form, der ikke vel kan tænkes under disse Forhold frembragt ved Naturen. Endelig bekræftes den Mening, at disse Linier ere Konstproduct, ogsaa derved, at de paa et Sted meget tydelig gaae over i Graniten. Da Trap og Granit ere meget forskellige Steenarter, og her skarpt adskilte, saa er det ikke vel tænkeligt, at Revner i Trappen skulde fortsætte sig ind i Graniten, noget, som jeg heller aldrig har iagttaget. Naar nu enkelte Linier, som ved Runamo er Tilfældet, fra Trappen virkelig fortsættes ind i Graniten, saa maa dette være en Konstvirkning, og man kan formode, at de skyldes en ubehændig og uövet Konstner deres Oprindelse. Jeg maa derfor ogsaa for mit Vedkommende ansee det for afgjort, at en Deel af de Linier, der findes paa den saakaldte Slange *) i Runamo ere konstige. Ogsaa af de naturlige Revner ere flere tydeligen benyttede til lignende Tegn. Man erkjender dette ved de kileformige Fordybninger, som de vise paa flere Steder **).

Den nye Afbildning af Trappangen (Tavle II) maa imidlertid her strax oplyse, at de Figurer, som ikke udfylde hele Trappangens Brede, ere langt færre, end Forchhammer har antaget. Mange udfylde virkelig, om endog i nogle Tilfælde kun med fine Linier, hele Bredden, og flere løbe ud til Kanterne med den ene Ende, saa det egentlig kun er enkelte Figurer, navnlig henimod den formodede Indskrifts Slutning, der ophøre uden at fortsættes til nogen af Kanterne. Som en naturlig Aarsag hertil er det allerede tidligere anført, at de ikke have kunnet naae Kanterne, fordi der laae Revner tværs for dem ***). Paa den ældre Afbildning traadte dog disse Tværlinier ikke tilbørlig frem;

*) Tidligere troede man nemlig i Trappangen at see en Slangefigur og man kaldte den derefter med Hensyn til Harald Hildetand: “den haraldinske Slange.”

***) Runamo og Runerne. S. 40.

***) Nilsson i Vitterh. Hist. och Antiquit. Academiens Handlingar. 16de Del. S. 371.

derimod vil man ved en nærmere Betragtning af den nye Afbildning føle, at der langs med begge Kanter af Trapgangen, i en Afstand af omtrent 1 Tomme, løbe Tværlinier, som med endeel Afbrydelser afsondre smale Stykker Trap fra Trapgangens Midte og som krumme sig i en Böining (især mellem Nr. 36 og 52). De saaledes afsondrede smale Stykker Trap have ofte en ligesom selvstændig afrundet Overflade, der undertiden ligger høiere end den midterste Deel af Gangen, ja paa Steder, hvor Stykker af Gangen ere ophuggede, skjønnes der selv med Hensyn til Farven at være Forskjel mellem Trappen i de smale Kanter og Trappen længere inde mod Midten. Ligeledes synes Revnerne i de smale Stykker fordømmeste, naar de ere kjendelige, at ligge modsat Revnerne i den midterste Deel af Trapgangen og danne rette Vinkler med dem. Hvad enten man nu vil forklare de nævnte Tværliniers Opkomst ved, at de betegne Grændsen mellem forskjellige Leier af Trap, der slutte tæt sammen i een Gang, eller maaskee rimeligere ved, at idet den flydende Trapmasse er størknet, er den først afskjølet ved den kolde Granit paa begge Sider, hvorfor ogsaa de nærmest liggende smale Stykker ved en Revne have afsondret sig fra den midterste Trapmasse, saa er det dog vist, at Tværlinierne findes, og det er klart for Enhver, der med uhildet Blik undersøger Trapgangen, at det, naar de forekomme enten ved den ene Kant eller ved begge Kanter, som oftest afhænger af dem, hvorvidt en Revne fra Midten af har kunnet løbe ud til Kanterne eller ikke. Alligevel seer man ogsaa Exempler paa, at Linierne eller Revnerne fra Midten af Trapgangen skjære igjennem de smale Kanter og ligefuldt løbe heelt ud i Kanten, stundom rigtignok med en meget svag Linie, hvilket dog ikke kan svække det foregaaende Beviis, da Linierne enten synes at bestaae af to Revner, en Revne fra Midten af Gangen og en anden i den smale Kant, hvis Endepunkter støde til hinanden, saa at de ligesom udgjøre een Linie, eller ogsaa dannes de af en enkelt stærk Revne, der vistnok let kan være fremkommet i Gangen förend Tværlinierne. Paa den anden Side standse ogsaa enkelte Revner uden at naae Kanterne og uden at man paa Tegningen er istand til at spore nogen Tværlinie; men det maa vel mærkes, dels at lignende afbrudte Linier ogsaa sees paa andre Trapgange, dels at Trapgangen paa Runamo indeholder mange flere Tværlinier, end Afbildningen viser, paa Grund af at Tværliniernes Ydersider ikke overalt ere forvitrede lige stærkt og derfor heller ikke fremtræde lige kjendelige; nu og da ere de saa svage og fine, at man neppe kan opdage dem med blotte Öine. Ved en nøie Undersøgelse af Trapgangen bliver saaledes stundom en Forbindelse kjendelig mellem flere af de smaa Tværlinier, der paa Afbildningerne sees afbrudte og adskilte fra hverandre.

Efter dette vil det være ganske i sin Orden, at de formodede kunstige Ridser "undertiden ende med en lille Trekant, saaledes som vi danne den ved et F." Thi idet noget forvittrer i Sammenstødningspunktet baade af den lodretstaaende Linie og

af Tværlinien dannes ganske simpelt en Trekant. Kun maa jeg bemærke, at denne overmaade sjelden forekommer *) og at den aldrig er saa skarp og bestemt, som vi danne den ved et F." Jeg kan derfor aldeles ikke være enig med Forchhammer i, at Trekanten er "en Form, der ikke vel kan tænkes under disse Forhold frembragt ved Naturen." Ligesaa meget strider det mod mine Erfaringer, at de formodede kunstige Figurer "ikke gaae ned i den dybere liggende Masse." Overalt, hvor jeg kunde betragte deres Endepunkter i Kanterne af Trappgangen, kunde jeg ogsaa som oftest spore en meget fin Revne, der gik i Dybden; lignende fine Revner opdagede jeg endog uden stor Anstrengelse midt i Bunden af mange Figurer. Selvsamme Iagttagelse er desuden forhen gjort af Professor Nilsson **).

Hvad der yderligere bestyrkede Forchhammer i den Mening, at der maatte findes kunstige Figurer paa Trappgangen, var at "Linierne paa et Sted meget tydelig gaae over i Graniten; Trap og Granit ere meget forskjellige Steenarter o.s.v." "Naar nu enkelte Linier, som ved Runamo er Tilfældet, fra Trappen virkelig fortsættes ind i Graniten, saa maa dette være en Konstvirkning m. m." For det Første maa jeg herved bemærke, at man neppe tør sige enkelte Linier, da det kun er *een* Linie (mellem Nr. 40 og 41, jfr. Tavle I og II), som kunde have Udseende af at gaae fra Trappen over i Graniten; dernæst troer jeg ingenlunde, at denne ene Linie afgiver nogetsomhelst Beviis paa en anvendt Konstvirkning.

Det fremgaaer nemlig af den ældre Afbildning, at Forchhammer neppe er bleven opmærksom paa, at der noget tilvenstre for den 35te Figur skjærer en Kile af Granit ned i Trappgangen, hvorved dennes hele Brede paa det Sted ikkun bliver et Par Tommer. Den nævnte Granitkile deler tillige Trappgangen i to Gange, da der udenfor Kilen løber en meget smal Green af den større Gang, som i en Afstand af omtrent en halv Alen fortsættes i en Længde af 6 Alen indtil henimod den 52de Figur (jfr. Tavle II, Fig. 2). Det smale Granitstykke, som saaledes ligger inde mellem disse to Arme af Trappgangen, har, formodentlig under Klippens eller snarest under Trappgangens Dannelse, kjendelig slaet flere Revner, idet den er bleven udsat for et svært Tryk nedefra, og en af disse Revner er det, som tilfældigviis er kommet til at ligge lige ud for en Revne i Trappgangen. Revnen i Graniten er heller ingenlunde saa skarp og bestemt, som man efter den ældre Afbildning (Tavle I, mellem Nr. 40 og 41) maatte formode. Den er tvertimod meget usikker og at dens Ydersider ere noget afbrudte eller forvitrede, kan ikke være paafaldende, naar man veed, at den ligger netop i Hjulsportet

*) Ret tydelig sees den egentlig kun paa den mellemste Linie i Nr. 31 (see Tavle II og III), under hvilken Figur man ogsaa vil føle en fin Tværlinie, men selv der er den maaskee opstaaet ved en Tilfældighed.

**) Vit. Hist. Ant. Acad. Handl. 16 D. S. 370.

af den Skovvei, der fører over Trapgangen, saa den i Aarhundreder har været udsat for Paavirkning af hele Færdselen. Desuden findes flere ganske lignende Revner tæt ved den mellem Nr. 38 og 39 (Tavle II), men disse har Tilfældet ikke ladet støde sammen med nogen Revne i Trapgangen.

At endelig endeel af de naturlige Revner ogsaa skulde være benyttede til kunstige Tegn, fordi de paa flere Steder vise "kileformige Fordybninger," vil, efter min Mening, endnu mindre, end de foregaaende Grunde, kunne komme i Betragtning. Ikke alene iagttog jeg saadanne kileformige Fordybninger i Revner paa andre Trapgange i Bleking, men jeg maa overhovedet antage, at de ville findes saagodtsom paa *alle* Trapgange, da Trapgangene aldrig have en ganske jævn, men en meer eller mindre takket Overflade, og de takkede Stykker i denne gjerne ere adskilte ved kileformige Fordybninger. Jeg var tilstede ved Afdækningen af et Stykke af en ganske overgroet Trapgang paa en Klippe ved Busemåla (ikkun 20 Skridt fra en større Gang), og flere Stykker af denne Gangs Overflade vare saa takkede, at man kunde indbilde sig at see Tænderne i en meget stor og bred Saug. Ligeledes bemærkede jeg der i den større Trapgang, at ogsaa ganske flade Stykker vare adskilte ved kileformige Fordybninger.

Jeg troer derfor med fuld Ret at kunne opstille den Paastand, at Prof. Forchhammers Grunde ikke ere tilstrækkelige til at bevise, at der i Runamo Trapgang findes Figurer, som ere indhuggede med Kunst. Jeg maa ogsaa tilstaae, at min første Tanke, da jeg saae Runamo, var, at *alle* Figurerne ligefrem maatte være naturlige Revner. Thi det forekom mig öiensynligt, at den formodede Indskrifts Charakter aldeles ikke havde nogen Overeensstemmelse med de mange ægte, gamle Indskrifter, jeg tidligere havde havt Leilighed til at betragte, ja jeg kunde ikke engang finde Lighed med en *næsten udslettet* Indskrift*). Jo længere jeg undersøgte Trapgangen, desmere maatte jeg overbevises om Rigtigheden af det første Indtryk. Trapgangen paa Runamo har nemlig, som overhovedet alle Trapgange, en meget ujævn Overflade. Paa mange Steder er Halvdelen af Gangens Brede og atter igjen det Halve af disse Halvdele udfliiset, saa at derved dannes ligesom Trappetrin i det Mindre, hvoraf ogsaa Stenen har faaet sit Navn. Men alligevel fortsættes de formodede kunstige Figurer i de lavere Lag (f. E. Tavle II, Nr. 12, 13, 23, 24, 25, 26, 40, 41 o. fl.) og det er dog, mildest talt, usandsynligt, at man i Oldtiden skulde indhugge kunstige Figurer eller Runer paa denne Maade, især da Trappen, ifølge sin Natur, iforveien var gjennemskaaret af mangfoldige Revner, hvilket naturligviis ogsaa maatte betydelig vanskeliggjøre Figurernes Indhugning. Desuden sees ganske lignende Ridser, om end stundom noget svagere, der, hvor hele Trapgangens Brede er

*) At Berzelius og Nilsson fandt mere Lighed med Runer, turde maaskee hidrøre fra, at disse Lærde forhen kun havde seet faa Runeindskrifter.

udfliset, og hvor Forchhammer ikkun fandt naturlige Revner, f. Ex. Tavle II mellem Nr. 26—27 og 35—36, samt tilhøre for Nr. 1, altsaa foran Indskriftens Begyndelse. Man kan i det Hele let forklare, at Revnerne i Trapgangen have Udseende af at være indhuggede Bogstaver.

Det er en Kjendsgjerning, som ogsaa Forchhammer har gjort opmærksom paa *), at alle Trapgange ere sönderklövede med utallige Revner, og at disse tildeels staae lodrette paa Adskillelsesfladen mellem Graniten og Trappen. For nærmere at oplyse dette har jeg ladet nedenstaaende lille Stykke af *Sidefladen* af en Trapgang afbilde. Det

findes ved Gaarden Boråkra **) (Nætraby Sogn ved Carlskrona) paa en lodret Klippevæg, der i en vis Strækning er aldeles belagt med et smalt Leie Trap, saa man næsten kunde formode, at Bjerget har været større og indesluttet en ordentlig Trapgang, men at det ved en eller anden Naturbegivenhed er klövet lige efter Trapgangens Midte, hvorved det Halve af Gangen tilligemed et Stykke af Bjerget er styrtet ned. Imidlertid ligger der dog ikke ved Bjergets Fod noget saadant Stykke. Det sees her tydeligt, hvorledes Revnerne löbe temmelig parallelle i ringe Afstand fra hinanden og hvorledes de ere forbundne

*) Se Runamo og Runerne, S. 37, og ovenfor S. 8.

**) Tilhørende den ivrige og kyndige Oldforsker, Hr. Admiralitets-Apotheker M. Söderström i Carlskrona, hvis Venskab og utrættelige Velvillie jeg har at takke saavel for denne som for mange flere vigtige Meddelelser.

ved Mellemlinier. Af den sidstnævnte Art gives der dog mange flere, end Tegningen viser; men de ere for det meste saa overordentlig fine, at man neppe formaar at opdage dem med blotte Öine, og tillige saa talrige, at man vanskelig kan træffe en Haandsbred, uden at den jo er fuld af fine Revner. De lodrette Revner ere kjendelig de sværeste. Dette Traplag bliver stadig smalere, fordi der idelig, som Følge af Forvittring, falde smaa Stykker af. Da nu altsaa Trapgangene ere gjennemskaarne af saadanne ved Siden af hinanden løbende Linier og derhos af mange forskellige Tværrevner, er det en Selvfølge, at Revnerne i Trapgangenes Overflader maae fremvise rette, tildeels parallele, Linier, som ere overskaarne af andre Linier og som følgerig let kunne faae Udseende af Runer. Forchhammer anfører tillige, at de almindelige naturlige Tværrevner i Trapgangene "tildeels skjære Adskillelsesfladen mellem Graniten og Trappen under en skjæv Vinkel, der synes altid at være den samme *)." Med Hensyn hertil maa jeg henvise til den nye Afbildning af Runamo Trapgang (Tavle II), da netop Tværrevnerne saavel paa de naturlige som paa de formodede kunstige Figurer mellem Nr. 35 og 43, uomtvistelig skjære Adskillelsesfladen under samme Vinkel, hvilket altsaa afgiver et stærkt Beviis paa, at de alle ere naturlige. Spørgsmaalet er nu kun, hvorledes blive de fine Revner eller Linier fordybede eller afrundede?

Det er en Eiendommelighed ved Trapstenen, at den oprindelig er meget haard, men at den ikke desto mindre forvittrer, naar den længe bliver udsat for Veirligets Paavirkning. Efterhaanden, som Forvittringen tiltager, afrundes alle skarpe Kanter, og saaledes ogsaa Ydersiderne af Revnerne; derved blive Revnerne baade bredere og dybere, indtil de endelig saavel paa Kanterne som i Bunden have erholdt en Runding, der fuldkommen maa give dem Udseende af kunstigt indhuggede Figurer. Naturligviis skrider Forvittringen bestandig, om og kun langsomt, fremad. Selv Stenens Farve forandres af den ydre Paavirkning; i Runamo Trapgang er den indeni sortegraa, næsten sort; derimod paa Overfladen er den ganske lysegraa **). Hvor stor Indflydelse ogsaa Veirliget udöver paa Trapgange, træder ret klart frem ved at sammenligne den Deel af Runamo, hvorpaa Indskriften menes at staae, med den bredere Deel af samme, som ikke stadig har ligget ubedækket, men som egentlig først blev fuldstændig afdækket af Videnskabernes Selskabs Comitee. Denne er ogsaa opfyldt af Revner baade paa langs og tværs, hvilket Afbildningen af et lille Stykke (Tavle II, Fig. 3) godtgjör ***), men Forchhammer fandt ikke Andet der, end naturlige Revner, af den Aarsag at Forvittringen endnu ikke har havt

*) Runamo og Runerne, S. 37, samt ovenfor S. 8.

***) Berzelius, paa anf. St., S. 372—373.

***) Det maa dog mærkes, at den med a betegnede Figur, der noget ligner et o, synes at være indhugget eller indskaaret i en ganske ny Tid.

Tid til at afrunde Revnerne og give dem et saa kunstigt Præg, som de övrige Revner paa Midten af Trapgangen. Der er ingen Tvivl om, at dette nok vil skee lidt efter lidt, efterdi Revnerne her i Hovedsagen have samme Charakter, som Revnerne i den formodede Indskrift. Iövrigt fortjener denne brede Deel af Runamo at betragtes meget nöie, da den giver lærerige Exempler paa, hvorledes Forvittringen af Revnernes Ydersider mere og mere griber om sig, jo længere de ligge i Luften.

Rigtignok har Forchhammer lagt særdeles Vægt paa Sammenligningen mellem Runamo og en anden nærliggende Trapgang, Maklamo; thi paa et Sted *) hedder det, at Comiteens Medlemmer ifølge "Total-Indtrykket af begge Steder vare enige om, at det med Runeskript bekjendte Öie lettere maatte falde paa at antage en saadan Skrift i Figurerne paa Runamo," og et andet Sted **), i sit Svar til Berzelius, siger han: "Vi have sammenlignet Maklemos Trapgang med Runamos, og jeg er fuldkommen overbevist om, at en saadan Sammenligning vilde have bragt den store Naturforsker til samme Resultat som os, at nemlig de fleste Linier paa Runamos Trap ere indhugne." Men her maa jeg strax gjøre den Indvending, at enhver Trapgang har sine eiendommelige Forhold, hvorunder den er bleven til og eksisterer, og at man derfor upaatvivlelig ved Undersøgelsen af Runamo rettest havde ladet sig bestemme alene af Runamos egen Beskaffenhed og ikke af dens större eller mindre Lighed med en enkelt anden Trapgang, især en Trapgang som Maklamo. Thi under alle Omstændigheder, naar Sammenligningen skulde have nogensomhelst Gyldighed eller Berettigelse, maatte den anstilles mellem to Trapgange, hvis Forhold vare idetmindste temmelig overensstemmende, hvilket langtfra gjelder om Runamo og Maklamo. Hele den Deel af Runamo, hvorpaa de meest runelignende Figurer sees, har i Aarhundreder ligget udsat for Paavirkning af Luften saavelsom af Regn og Snee, hvilket ogsaa tydelig kjendes af Stenens graa Farve; Maklamo derimod er for störste Delen först afdækket i senere Tid ***), saa Luften og Vandet endnu ikke har kunnet virke i den Grad ved Forvittring af Revnernes Ydersider, som det har virket paa Runamo. Dog vil man ogsaa paa Maklamo kunne finde Stykker, der have ligget længere for Dagen og som af den Grund ere opfyldte med Revner, ganske af samme Beskaffenhed, som Revnerne paa Runamo. Fremdeles ligger Maklamo paa et meget afsides Sted, istedetfor at der temmelig stadig har været Færdsel over Runamo, hvorved Forvittringen af Revnerne her er bleven betydelig lettet. Endelig er Maklamo omtrent 3 Qvarter bred, medens Runamo der, hvor den formodede Indskrift sees, paa det Bredeste kun er henved 10 Tommer. Dette maa ikke oversees, da Fordybninger i Trap-

*) Runamo og Runerne. S. 36 og ovenfor S. 8.

**) Sammesteds. S. 43 og ovenfor S. 13.

***) Sammesteds. S. 57.

gangene staae mere adskilte og have mindre Lighed med Runer, jo bredere Gangene ere. I denne Henseende er det meget mærkeligt, at den oven omtalte bredere Deel af Runamo Trapgang (Tavle III, Fig. 3) har særdeles megen Overeensstemmelse med Maklamo Gangen; hvilket ogsaa er dobbelt naturligt, da de begge tildeels først ere afdækkede i nyere Tid. Forchhammer antyder selv en Forskjel mellem smale og brede Trapgange deri, at "smale Gange holde sig uforandrede paa horizontale Granitgneus-Flader; de brede derimod blive for det meste fordybede imod Midten af Stenen *)".

Med langt større Föie kan man derimod sammenligne Runamo med en anden Trapgang i Bleking, der ogsaa har ligget ubedækket, som har samme Retning og Brede og hvorover der tillige fører en Gangsti. Denne Trapgang findes tæt ovenfor Busemåla paa Gaarden Risatorps Eiendomme i Rotneby eller Runneby Sogn, omtrent tre danske Mile fra Runamo. Ned til den Deel af Havet, som adskiller Karöen fra Fastlandet strækker der sig her en Klippe, Carlsberg kaldet, hvis sydostlige Skraaning er overskaaret af en Trapgang i Retningen S.S.V. til N.N.O.**). Længden er omtrent 40 Alen og Bredden 10 til 11 Tommer. Tidligere har Gangen for største Delen været ubedækket, men i Mands Minde var saagodtsom hele den sydvestlige Ende overgroet med Mos og Jord; af den nordostlige Ende sees et Stykke af 3 Alen 7 Tommers Længde (i en Afstand af 11 Alen fra Gangens formodede Slutning) at være bevaret i uskadt Stand. Ellers ere mange Fliser ophuggede og bortførte, da der, som meldt, löber en Sti tværs over Gangen, og da Stedet fölgelig altid har været meget iöinefaldende.

Efter at hele Trapgangen var rensat for Jord- og Moslaget, afbildedes först den nysnævnte velbevarede Deel (jfr. Tavle IV, Fig. B) og senere et Parti af Midten, der tydelig skjönnedes forhen at have ligget frit i Dagen (jfr. Tavle IV, Fig. A). Jeg antog det for overflödigt at lade hele Trapgangen aftegne, omendskjönt den paa mange andre Steder fremviste Ridser og Figurer, da jeg var vis paa, at man ikke behövede mere, for at bemærke en træffende Lighed med Figurerne i Trapgangen paa Runamo, og da overhovedet formindskede Afbildninger af slige Gange altid ere meget ufuldkomne. Derimod har jeg foranstaltet, at et Parti af Trapgangen er efterlignet i *fuld* Störrelse paa den medfölgende femte Tavle. Af den vil man bedre kunne gjøre sig en Forestilling om, at Figurerne i Gangen have ligesaa stor, maaskee endnu større Overeensstemmelse med Runer, end Ridserne i Runamo, ja, naar man ikke för havde seet en Trapgang, kunde man let falde paa at troe, at mange af Figurerne ere indhuggede med

*) Runamo og Runerne. S. 38.

***) Det er ret mærkeligt, at foruden denne og en nærliggende mindre Trapgang, have idetmindste 3 Trapgange i Bleking, nemlig Runamo, Maklamo og en Gang inde i en Klippe ved Walhal, Hellaryd Sogn, Strygningen S.S.V. til N.N.O. Er denne Strygning maaskee fælles for alle blekingske Trapgange?

Kunst. Flere Revner have endog en saa rund Fordybning, at man kan lægge en Finger i dem, men ved nøie Eftersyn vil man dog snart i Midten af Fordybningen opdage den fine Revne, hvis forvitrede Ydersider det er, der danne Fordybningen. Aarsagerne til at adskillige Fordybninger her ere noget fyldigere og tildeels mere rundagtige, end Revnerne paa Runamo, kunne tænkes at være forskellige, f. Ex. deels at Trapgangen ligger frit paa Sydsiden af et Bjerg, hvorimod Runamo mere, især i ældre Tider, har været omgivet af mørk Skov, saa Solen mindre har kunnet trænge ind og virke paa den, deels at Færdselen over Busemåla Gangen er stærkere, end over Runamo, hvilket ogsaa kan have bevirket en stærkere Forvittring i Revnerne. Men jeg maa dog gjentage her, hvad jeg forhen bemærkede om Runamo, at ogsaa denne Trapgangs Figurer i Virkeligheden have langt mindre Lighed med Runer, end Afbildningen lader formode, ihvorvel denne er saa paalidelig, som muligt.

Da altsaa de af Forchhammer anførte Beviser for, at der i Trapgangen paa Runamo skulde findes kunstige Linier, i ingen Henseende ere fyldestgjørende, men da tvertimod alle Figurerne ganske bære Præg af at være naturlige, hvilket ogsaa yderligere bekræftes af deres iöinefaldende Lighed med de naturlige Revner i Trapgangen ved Busemåla, maa jeg med Arendt, Berzelius og Nilsson ansee det for fuldkommen afgjort, *at alle Revnerne i Trapgangen paa Runamo ere naturlige.* En fortsat Opmærksomhed paa Trapgangene i Skandinavien og andre Lande vil useilbarlig ogsaa skaffe flere Sidesykker til Runamo; idetmindste er det berettet mig af en svensk Naturkyndig, at han tilligemed en anden Naturforsker, efterat de begge havde seet Runamo, opdagede ganske lignende Trapgange med Figurer i paa Klipper ved Christianssund i Norge.

Imidlertid har jeg tilfulde forudseet, at muligen kun de færreste af mine Læsere vilde alene af disse Blade erholde samme urokkelige Overbeviisning om Runamo, som jeg. Da dette især maatte tilskrives Afbildningernes Mangelfuldhed, har jeg *hjembragt Afstøbninger i Gips af fire Partier af Runamo*, nemlig af den formodede Indskrifts Begyndelsesord "Hiltekinn" (Nr. 1 til 9), af det paa den ældre Afbildning saa mærkeligt fremtrædende runde E (Nr. 23) tilligemed de hosstaaende Figurer (Nr. 22 og 24), af de tre mærkelige Ord: "Hringr fai fall" (Nr. 30, 31, 32 a og b, jfr. Tavle III), samt af de Figurer (Nr. 40 og 41), mellem hvilke en Linie skulde gaae over fra Trappen i Graniten. Tillige har jeg medbragt *en Gipsafstøbning af nogle Figurer paa Busemåla Trapgangen* (jfr. Tavle IV, Fig. B a—b og Tavle V). Af alle disse Gipsafstøbninger ere Exemplarer henlagte i det Kongelige naturhistoriske Museum i Kjöbenhavn, hvor Enhver, der maatte interessere sig nærmere for Sagen, saaledes vil have Leilighed til at erhverve en klar Forestilling om de to Trapganges og de paa dem værende Figurers Beskaffenhed. Ligeledes vil man kunne sammenligne Afstøbningerne af Runamo med

de tilsvarende Stykker af den ældre Afbildning og da selv dømme om dennes betydelige Upaalidelighed; jeg skal kun, for at undgaae Misforstaaelser, tilføie, at de øvrige ikke afstøbte Dele af Runamo ere i ligesaa høi Grad forskjellige fra den omtalte Afbildning *). Saaledes troer jeg trøstlig at kunne overgive mig til det Haab, at den, der uhildet af alle Fordomme, nøie betragter og sammenligner Afstøbningerne i Forbindelse med de her givne Oplysninger, vil ikke et Öieblik længere være i Uvished om, at alle Figurerne paa Runamo ere naturlige Revner.

Den afgjørende Indvending, som Mange troe at kunne opstille mod de foregaaende Resultater, ved at paaberaabe det ældgamle Sagn hos Saxe og Stedets betegnende Navn Runamo, er aabenbart af meget ringe Vægt og maa derfor ogsaa strax falde bort ved en nærmere Prøvelse. For det Første har man læst den formodede Indskrift paa Runamo som en Besværgelse over Harald Hildetands Fjender; Saxe derimod lader Indskriften være indhugget til *Amindelse om Harald Hildetands Faders Bedrifter*, hvilket jo er noget heelt Andet. Dernæst er man gjerne altfor tilbøielig til at forkorte Afstanden i Tiden, naar Talen er om Begivenheder fra den fjerne Hedenold. Man mener, at Saxe dog nok maatte vide nogenlunde sikker Besked om, hvorvidt der var en Indskrift paa Runamo, eller ikke; men man glemmer ganske, at der mellem Harald Hildetands og Saxes Levetid ligger et Tidsrum af *fem hundrede Aar*. I et saadant Mellemlum kunde der naturligviis opstaae mangfoldige ugrundede Sagn; fra vor Tid behøve vi i Sandhed ikke engang at gaae fem hundrede Aar tilbage, for at støde paa falske Beretninger, der enten hidtil have gjeldt eller tildeels endnu gjelde som sande, og det er dog en Tid, om hvilken vi have en ganske anderledes paalidelig Historie, end om Oldtiden. Allerede Beskrivelsen, som Saxe giver over den formodede Indskrift paa Runamo, at den "snart gennemskjærer det Høie af Klipperne, snart løber forbi Dalenes Dyb," istedetfor at den kun er henved 40 Alen lang og løber over en noget skraanende Klippelade, viser aabenbart, at Saxe ikke selv har været paa Stedet, men at han har maattet holde sig til Andres udsmykkede Beretninger derom. Naar det først fortaltes som et gammelt Sagn, at Harald Hildetand havde ladet sin Faders Bedrifter indhugge i en Klippe i Bleking, kunde En eller Anden, især i en uoplyst Tid, hvor man ikke kjendte Noget til Trappange eller de Figurer, som af Naturen dannes i dem, lettelig falde paa at sætte dette i Forbindelse med de besynderlige runelignende Figurer i Trappangen paa Runamo, og dette Navn er da simpelthen

*) Jeg havde gjerne afstøbt hele Runamo, naar jeg ikke havde anseet det for unødvendigt, og naar jeg ikke desuden havde været nødsaget til at standse med Afstøbningerne af Mangel paa Gips, hvormed jeg ikke var tilstrækkelig forsynet fra Kjöbenhavn.

opstaaet deraf, at det var en *mo* (et Bjerg med en ringe Jordbund), hvorpaa der meentes at være Runeskrift. Vistnok har der været et Folkesagn om Klippen, maaskee endog længe før Saxes Tid, ellers vilde Saxe neppe med saa megen Bestemthed have henført Indskriften til Harald Hildetands Tid, da han dog maatte vedgaae, at de af Kong Waldemar udsendte Lærde havde fundet Bogstaverne ganske ulæselige. Men, ville Nogle spørge, er det derfor ikke ligefuldt rimeligt, at Harald Hildetand har indhugget sin Faders Bedrifter i en Klippe i Bleking, og er man saa ikke istand til at paavise denne Klippe?

For at hædre berømmelige Mænds Estermæle, synes de gamle Nordboere ikke alene at have anvendt Indskrifter med Runer, men ogsaa, maaskee i en ældre Tid, en særegen Art Billedskrift. Adskillige Steder i Norge og det nordligere Sverrige, dog meest i Bahuslehn, sees der paa jævnt heldende Klippeflader indhuggede Forestillinger af Skibe, Vaaben, Mennesker, Dyr o. s. v. Da isærdeleshed Skibsforestillingerne ere hyppige og da de som oftest forekomme i Nærheden af Havet ved andre Mindesmærker fra Hedenskabets senere Periode, er det høist rimeligt, at de ere indhuggede til Erindring om udövede Heltegjerninger paa Vikingstøge. Det er ikke troligt, at man kunde have andet Öiemed med omhyggelig at indhugge Skibe, der stundom ere tre Alen lange og, som det synes, besatte med over fyrgetyve Mand.

Disse saakaldte "Hällristningar" træffes derimod ikke, saavidt hidtil vides, i hele det sydlige Sverrige, naar undtages paa et eneste Sted i Bleking. Herom siger Sjöborg *): "En Levning efter de gamle Vikinger turde en Ristning være, som findes paa en Klippeflade i Thorhamn Sogn og som synes at forestille en Skjærgaards Flaade, bestaaende af 21 Fartöier. Ristningen er temmelig grov: dog kan man tydelig skjelne Aarer, af hvilke hver Galei har flere eller færre, fra 9 til 30, alt efter deres Størrelse. Stedet, paa hvilket dette Mindesmærke findes, kaldes "Hästhallen," som er et af de mindre Steenbjerge, og hvori der foruden de nævnte Fartöier ere Spor af nogle flere. De 2 største Galeier have paa Stenen en Længde af 5 Qvarteer. Fire Galeier ligge i een Rad, men för og efter disse ere de övrige adspredte rundt om uden Orden." En Tegning af denne Klippe, som blev mig viist i Bleking, indeholdt endog 50 Skibe. Om dette Antal er overdrevet, tör jeg imidlertid ikke sikkert afgjøre. Rigtignok besøgte jeg selv Stedet, men Klippen var saa tilgroet med Mos, at Tiden ikkun tillod mig at blotte og aftegne tolv Skibe, hvoraf eet tillige blev afstöbt i Gips **). Dette og nogle flere Skibe være forsynede med *Master*, blandt hvilke enkelte havde en *skraa* Stilling. Figurerne paa Skibene, som, efter Sjöborgs Mening, skulde være Aarer, maatte jeg dog snarere antage

*) Blekings Historia och Beskrifning. Lund, 1792, I, 26—27.

***) Et Exemplar heraf er henlagt i det Kgl. Museum for Nordiske Oldsager i Köbenhavn.

for Roerkarlene. Et Par af Skibene stode nedvendte, hvorved man maaskee har villet betegne de overvundne.

Disse mærkelige Forestillinger ere indhuggede paa et Klippestykke, der hæver sig op over en flad Hedestrækning ved Gaarden Mökleryd, ikke langt fra Havet. Som fuldkommen enestaaende i Bleking og det sydlige Sverrige kunde man med Grund formode, at denne Klippe maatte være et høist ualmindeligt Mindesmærke, ja endog at det var den, hvorpaa Harald Hildetand satte et Minde over sin Fader, hvis Bedrifter under alle Omstændigheder, hvad enten han heed Haldan den Stærke eller Rörik, sikkert fornemmelig ere udövede i Vikingsfærd. Denne Mening turde finde kraftig Bestyrkelse i Klippens Beliggenhed. Thorhamn Sogn, som synes at have Navn efter Guden Thor *), er fuldt af mærkelige Oldtidslevninger; "paa Sandhamns Udmark, siger Sjöborg **), ved en lang Klippeflade, som kaldes Altare-mo, sees to Offerstene, hvorpaa det endnu bruges i Forbigaaende at kaste Riis og Stene." Talrige Steensætninger og Bautastene saavel som Fund af mange, tildeels kostbare, Oldsager vidne om, at denne Plads har været af stor Betydning i Oldtiden. Det var ogsaa ganske naturligt, at Thorhamn maatte i Oldtiden blive besøgt af mange Vikinger, da det netop ligger paa den sydostligste Pynt af den skandinaviske Halvö og da det tillige har havt mange Havne; deraf Navnene Thorhamn, Sandhamn og Konungshamn. Paa det sidstnævnte Sted, der bærer et saa betydningsfuldt Navn, kunde da Kong Harald Hildetand være steget i Land, hvornæst han, efterat have offret til Guderne, eller vel især til Thor, paa Offerstenene ved Sandhamn, har ladet Skibene indhugge i den ommeldte Klippe.

Det være dog meget langt fra mig for *Alvor* at opstille denne Hypothese, hvoraf kun saameget staaer fast, at Skibsforestillingerne virkelig findes, og at de ere uden Sidestykker i Syd-Sverrige, samt at Thorhamn Sogn er rigt paa Bautastene og Steensætninger. Jeg har især villet vise, at man nok, naar det just kom an derpaa, kunde angive en Klippe, der passede til Saxes Beretning. Hermed har jeg dog ogsaa forbundet den Hensigt at fremføre et Exempel paa, hvor lidet vanskeligt det er at skaffe *Formodninger* en vis Grad af Sandhed, naar de angaae usikre Begivenheder fra den mørke Oldtid og naar man understøtter dem med andre Formodninger, tildeels hentede fra saa upaalidelige Autoriter, som Sjöborg.

Det kan neppe feile, at Mange efter Læsningen af disse Blade ville see Runamo-Sagen fra den komiske Side og fatte Mistillid eller vel endog Ringeagt for Oldtidsviden-

*) Sjöborg, paa anf. St., II, 216.

**) Sammesteds, II, 219.

skaben, der er istand til at læse naturlige Revner som gammel-nordiske Vers. Men denne Betragtningmaade er aldeles forkastelig. For det Første maa Finn Magnusen hverken ene eller meest bære Skylden, eftersom det udelukkende var paa den naturkyn- dige Forchhammers Opgivende, han stode, idet han erklærede de saakaldte kunstige Linier for Runer; thi under disse Omstændigheder er det meget undskyldeligt, at en for Runeliteraturen saa begeistret Mand, som Finn Magnusen, kunde troe at have fundet Nøglen til en Indskrift af Binderuner, saameget mere som der virkelig gives Binderuner, der skulle løses paa en lignende Maade. Havde Forchhammer ikke saa bestemt erklæret de fleste Revner for kunstige, vilde Finn Magnusen neppe have vovet en Fortolkning. Selv om ogsaa den formodede Indskrift paa Runamo ikke i og for sig har givet noget Ud- bytte, saa bör det dog ingenlunde oversees, at den Interesse, som Indskriftens Læsning vakte, har været Aarsag til, at mange mærkelige, hidtil ukjendte Oldtidsminder opdagedes, hvilke senere ere beskrevne i Finn Magnusens lærde Værk: "Runamo og Runerne," hvoraf unægtelig Beskrivelsen og Forklaringen over Runamo indtager den mindste Deel. Da der nemlig heri indeholdes mange vigtige nye Oplysninger og Bemærkninger, der ere foranledigede ved Runamo og som ellers ikke vilde have seet Lyset, kan man med Grund sige, at Runamo alligevel har bragt Oldtidsvidenskaben et Skridt fremad. Det var overhovedet en i høieste Grad ubillig Fordring til Oldtidsvidenskaben, at den mere end alle andre Videnskaber, skulde holde sig fri for betydelige Feiltagelser. Vanskelig- hederne herved fremtræde netop dobbelt stærkt, jo yngre Videnskaben er og jo færre og ufuldstændigere Levningerne ere fra den Tid, af hvilken Videnskaben skal søge at skabe et livfuldt Billede. Desuden have ogsaa Feiltagelserne deres særegne Betydning. I Oldtidsvidenskaben har navnlig Phantasien hidtil spillet en altfor stor Rolle og det kunde ikke være anderledes, saalænge den endnu var i sin tidligste Barndom. Men i Læsningen af Runamo synes Phantasianskuelsen at have naaet sin største Høide, og det er neppe nogen dristig Slutning, at Videnskaben af Frygt for lignende Feiltagelser nu nok vil vide at tage en mere kritisk Retning og saaledes arbeide sig fremad, om end med langsom- mere, saa dog med sikkrere Skridt.

Jeg maa derfor ogsaa i denne Henseende udtale det som min Overbeviisning, at den forsøgte Læsning af Runamo, istedetfor at skade Videnskaben, snarere vil have en saare gavnlig Indflydelse paa dens fremtidige Udvikling.

Udsigt over Tavlerne.

Tavle I. Den ældre Afbildning af Runamo Træpgang efter Værket: "Runamo og Runerne,"

Tab. III.

- **II.** Den nye Afbildning af Træpgangen paa Runamo.
- **III.** Et Stykke af Runamo Træpgang i fuld Størrelse.
- **IV.** To Stykker af en Træpgang ved Busemåla i Bleking.
- **V.** Et Parti af Træpgangen ved Busemåla i fuld Størrelse.

Tillæg

til

“Runamo og Braavalleslaget”

af

J. J. A. Worsaae.

KJØBENHAVN 1845.

I Commission hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Som Medlemmer af den Comitee fra det Kgl. Videnskabernes Selskab, der i sin Tid undersøgte Runamoklippen i Bleking, have Dhrr. Professor Forchhammer og Etatsraad Finn-Magnusen (i "Oversigt over det Kgl. Danske Vidensk. Selskabs Forhandlinger" i Aaret 1844 Nr. 7, Side 120—135) hver for sig taget til Gjenmæle i Anledning af mit Skrift: "Runamo og Braavalleslaget", hvori jeg har søgt at modbevise de af Comiteen opstillede Resultater og altsaa ogsaa Finn-Magnusens paa dem senere byggede antiqværiske Hypotheser. Professor Forchhammers Bemærkninger ere tillige særskilt aftrykte (12 Sid. 8vo.) Omendskjönt jeg ikke kan anerkjende, at de nævnte Lærdes Forsvarsbemærkninger i de vigtigste Punkter have mere Vægt, end at de ved en omhyggelig og fordomsfri Gjennemlæsning af mine tidligere Grunde ville tabe deres Beviiskraft, har jeg dog anseet det for Pligt saavel mod Sandheden som mod mine höitagede Modstandere at give nogle yderligere Oplysninger i Sagen. Hr. Professor Forchhammer har desuden fremført temmelig haarde Anker over min Fremstillings Form og Tone — Anker, der baade af Publikum og mig maae ansees for meget betydende, da de udgaae fra en særdeles human Videnskabsmand, og som saaledes ikke kunne være mig ligegyldige.

Professor Forchhammer gjør nemlig opmærksom paa, at han ved Undersøgelsen af Runamo "med den störste Omhyggelighed har undgaaet at udtale nogen Mening om de kunstige Liniers Betydning som Skriftegn", og at jeg derfor ogsaa med Urette har tillagt ham de Udsagn, "at der i Runamo Trappang er "indhugget *Charakterer*" og at de kunstige Linier i Gangen ere "*sandsynligviis Runer*."

Efter denne bestemte Benægtelse er det utvivlsomt, at Udtrykket: "*sandsynligviis Runer*" ikke hidrörer fra Prof. Forchhammer. Men jeg maa alligevel paa det Bestemteste paastaae, at jeg *för* denne Erklæring var aldeles berettiget til at ansee disse Ord for at være Professor Forchhammers, ja saa berettiget, at jeg ikke uden at gjøre vilkaarligt Brud paa Sammenhængen hverken kunde eller burde tyde dem paa anden Maade. I Comiteeberetningen (Magnusen: "Runamo og Runerne" Side 36.) hedder det: "Imidlertid havde jeg, Forchhammer, i Særdeleshed undersøgt Klippens Beskaffenhed og Egnens geognostiske Forhold og ere *fölgende* de vigtigste Data til Oplysning om denne Gjenstand med Hensyn til Indskriftens Natur og Beskaffenhed". Derefter udvikles paa de næste fire Sider disse Data (af hvilke Forchhammer har indrykket de fleste i sit Forsvar som den ham "vedkommende Deel af Beretningen") og i dette Afsnit findes den Sætning, at de Linier, som med deres Længde ikke udfylde den hele Trappangs Brede

og som ikke gaae ned i den dybere liggende Masse, ere upaatvivlelig et Kunstproduct "sandsynligviis Runer". Endelig slutter Afsnittet (Side 40): "Efterat jeg, Forchhammer, saaledes havde overbeviist mig om, at der forekommer kunstige udhugne Streger paa Trapgangen" o. s. v. Selv om fölgelig Forchhammers Navn ikke var nævnet lige ved disse Ord, havde jeg dog ikke den mindste Grund til at tro, at Comiteens andre Medlemmer havde indskudt Bemærkninger i dette fysisk-geognostiske Afsnit. Overhovedet er Yttringen: "sandsynligviis Runer" saa ubestemt, at den godt kunde anvendes af En, der ellers ikke besad nogen videre Kjendskab til Runer.

Det er vel sandt, at Prof. Forchhammer ikke netop har kaldet de kunstige Linier i Trapgangen *Charakterer*. Men han benævner dem dog "*Tegn*" ("Oversigt" S. 122. "Bemærkn." S. 4) og jeg indseer ikke, at der i dette Tilfælde kan være nogensomhelst Forskjel paa et kunstigt Tegn og en kunstig Charakter. Enhver med Kunst indhugget Linie, som er overskaaren af Tværstreger, kan man aabenbart kalde en Charakter uden Hensyn til, om den er et virkeligt Skriftegn eller ikke. Jeg er ogsaa overbeviist om, at kun de Færreste have taget Ordet i den Betydning, som Prof. Forchhammer. Idetmindste var det mig rigtignok uventet, at Hr. Professoren *alene paa dette Ord og paa det omhandlede Udtryk "sandsynligviis Runer"* har kunnet grunde den Bebreidelse, at min Fremstilling af hans Votum i denne Søg "*er aldeles urigtig*".

Jeg vilde imidlertid neppe saa længe have dvælet ved disse Ubetydeligheder, naar ikke Hr. Professoren tildeels paa dem endnu havde støttet en meget væsentligere Auke. Han mener nemlig i dem at finde den Anskuelse udtalt, at han "har forført Finn-Magnusen til at see Runer i Runamo's Tegn"; det forekommer ham i det Hele temmelig klart af min Bogs Tone og Tendens, at jeg overmaade gjerne vilde vælte Skylden for den formeentlige Feiltagelse ved Runamoindekskristens Læsning fra Archæologen over paa Naturforskeren, hvilket under alle Omstændigheder er baade "uværdigt og upassende".

Berzelius og Nilsson, der begge efter at Comiteens Resultater vare bekendtgjorte have erklæret sig for den Mening, at alle Figurerne i Runamo Trapgang ere naturlige Revner, have ikke med et Ord omtalt Prof. Forchhammers fysisk-geognostiske Undersøgelse, men kun holdt sig til Finn-Magnusen, som om han ene havde ledet det hele Foretagende. Dette var naturligviis uretsfærdigt. For mig stillede sig altsaa den Opgave at tillægge Enhver, hvad der var hans og hverken mere eller mindre. Nu lader det sig ikke nægte, at Prof. Forchhammers fysisk-geognostiske Undersøgelse er det factiske Grundlag, hvorpaa Finn-Magnusen har bygget sin Læsning og Fortolkning. Men da jeg ikke kunde ansee den fysisk-geognostiske Undersøgelse for tilstrækkelig nöiagtig eller omfattende, idet navnlig meget vigtige Punkter, saasom Trapgangens Deling i to Arme, Længdesprækkernes eller Tværliniernes Forekomst paa flere Steder, kjendelig maatte være

oversete, og idet den medfølgende Tegning lod altfor meget tilbage at ønske, var det en Selvfølge, at jeg uforbeholdent overførte Ansvar for det mindre rigtige factiske Grundlag paa Prof. Forchhammer og at jeg herved *noget* undskyldte Magnusens Feiltagelse. Det har aldrig kunnet være min Mening at ville rense Finn-Magnusen for Skyld; thi i saa Fald havde jeg blot søgt at gjendrive Forchhammers Grunde og erklæret Finn-Magnusens deraf opstaaede Feiltagelse for let tilgivelig. Jeg har tværtimod ogsaa uden Omsvøb fremført mine Tvivl ved Finn-Magnusens usandsynlige Læsning og Fortolkning; jeg har hverken i min Bogs Indledning eller Slutning lagt Skjul paa Oldtidsvidenskabens Skrøbeligheder, men jeg har aabent og bestemt udtalt, at Phantasianskuelsen, der længe har regjeret i Oldtidsvidenskaben, nu endelig i Læsningen af Runamos Revner synes at have naaet sin største Høide. Man vil derfor neppe kunne bebrejde mig Partiskhed for den enkelte Archæolog eller Archæologien overhovedet, og jeg maa höilig beklage, at man har tydet min Stræben efter at vise begge Parter Retfærdighed lige til det Modsatte.

Efter disse nödvendige Oplysninger gaar jeg over til Hovedsagen, der her deler sig i to Spørgsmaal: 1) om Comiteens Afbildninger af Runamo Trapgang ere saa nöiagtige, at Finn-Magnusens derpaa grundede Læsning og Fortolkning kunde have nogen Troværdighed, og 2) om der virkelig findes *nogle* kunstige Linier paa Trapgangen eller om de alle ere naturlige.

Prof. Forchhammer mener, at Uovereenstemmelsen mellem mine og Comiteens Afbildninger hidrører fra, at jeg ikke har stillet mig paa det Standpunkt, Comiteen indtog for elleve Aar siden. Comiteen vilde først og fremmest opløse det forvirrede Billede, Trapgangens Linier frembøde "ved at udelukke alle naturlige og ved Kunst uforandrede Revner"; Comiteen betragtede det som sin "Opgave at gjengive Texten saa reen som vore Kræfter tillode" og at fremstille "ogsaa for den i Naturvidenskaberne ukyndige Læser et tydeligt Billede af det, som vi ansaae for et System af kunstige Linier". At der i den søkaldte Hoved-Tegning ("Runamo og Runerne" Tab. II) herved kom til at mangle en Deel Linier og at andre bleve afbildede stærkere, end de vare, hidrørte fra den ved Tegningen anvendte "Kritik". Desuden: "efterat de for kunstig ansete Linier vare indtegnede, begyndte Hr. Christensen at tegne de andre Linier, men Umuligheden af at tegne alle Revner blev snart indlysende, man udelod derfor de Linier, om hvis Natur som Sprækker, der ikke var Tvivl og opførte ikkun dem, der muligen kunde forvexles med de kunstige Linier". Jeg skal i min "Iver for at faae Tegningen og dermed Fortolkningen dömt" have omtalt Hoved-Tegningen under eet med Comiteens *Anden* Afbildning, der af Comiteen er "med et maaskee mindre heldigt Udtryk kaldet Portrait af Runamo" og jeg skal tillige "have overført de Bebreidelser, der muligen kunde træffe

den sidste, af os (Comiteen) som en mindre væsentlig Sag behandlede Tegning, paa den første". ("Oversigt" S. 126—129 og "Bemærkn." S. 9—12).

Det kunde af dette synes, som om jeg havde givet en höist ufuldständig Beretning om Comiteens Undersögelse og paa en utilbörlig Maade sammenblandet, hvad der burde have været adskilt. Men det fordres atter her, at jeg skulde have havt Kundskab om Ting, der ifölge Sagens Natur maatte være mig ubekjendte. I den oprindelige Comiteebetänkning til Videnskab. Selskab, som jeg ene har kunnet fölge, hedder det om Tegningernes Optagelse ("Runamo og Runerne" S. 41): "Enhver enkelt Linie blev undersøgt, og de Linier, som jeg (Forchhammer) ansaae for indhugne, efterskrevne med Krid. Derpaa tegnede Hr. Christensen, som havde ledsaget os, först de saaledes udmærkede Linier med stærke Streger, og siden de andre, som jeg ansaae for Revner, med fine Linier. Den fölgende Dag sammenlignede alle Comiteens Medlemmer Tegningen med de naturlige Forhold." "Saaledes er *een* Tegning fremkommen, som vi gjengive med *to* Kobbertavler, hvoraf den ene viser alle kunstige Linier (Runer?) med stærk Sværte, medens alle naturlige Revner ikkun ere antydede, og den anden Kobbertavle viser ogsaa disse Linier med samme Styrke, som de andre, hvilket er Tilfældet i Naturen. Den sidste Kobbertavle er altsaa et Portrait af Runamo; ved den förste derimod har der været benyttet Kritik; men, jeg gjentager det, denne Kritik var udelukkende bestemt ved den naturvidenskabelige Undersögelse, og ingen forudfattet Idee om Tegnenes mulige Betydning kan have havt Indflydelse derpaa, da Runebogstaverne ere mig (Forchhammer) aldeles ubekjendte."

Her er altsaa end ikke med den fjerneste Hentydning berört, at Trapgangens Linier fremböde et saa forvirret Billede, at Comiteen blev nödsaget til i Hoved-Tegningen at udelade en heel Deel aabenbart naturlige Linier; thi den anvendte "Kritik" maatte jeg, og vistnok Enhver, troe, havde kun bestaaet i skarpt at adskille de kunstige og naturlige Linier. Det siges endog udtrykkeligt, at de Linier, som Forchhammer ansaae for Revner, bleve tegnede med fine Linier. Jeg kunde saameget mindre antage, at Linier vare udeladte, da den medfölgende anden Tegning eller "Portraitet" netop indeholdt det selvsamme Antal Linier, som Hoved-Tegningen, dog saaledes, at alle naturlige Linier vare afbildede med samme stærke Sværte, som de kunstige. Jeg maatte nödvendig ansee det for afgjort, at Tegningerne gjensidig skulde documentere hinandens Rigtighed, og jeg var i ingen Henseende berettiget til at forudsætte, at Portraitet i Grunden ikke var et "Portrait" og at det var behandlet af Comiteen "som en mindre væsentlig Sag." Da Portraitet derhos til Punkt og Prikke stemmede overeens med den förste Hoved-Tegning saavel i de kunstige som i de naturlige Linier, kun med den ovenberörte uvæsentlige Forskjel i de naturlige Liniers Styrke, er det fuldkommen indlysende, at jeg, uden i nogen Maade at træde Sandheden for uær, kunde benytte Comiteens Portrait af Runamo

til Sammenligning med mine nye Tegninger og vedföie Hoved-Tegningens Tal over de formodede kunstige Tegn. Hvor nöie Comiteens to Afbildninger samstemme, sees bedst deraf, at Comiteen selv kalder dem "een Tegning", "som vi gjengive med to Kobbertavler."

Det vigtige Factum, der imidlertid klart og uimodsigeligt træder ud af Professor Forchhammers Bemærkninger, og som jeg forhen ikke turde opstille med saamegen Sikkerhed, er, at Comiteen ikke har hjembragt nogen Afbildning af Runamo Trapgang eller kun en Deel deraf, saaledes som den saae ud i Naturen, men derimod af Gangen som den var, efterat man havde udeladt en Mængde Linier og efterskrevet andre med Kridt. Prof. Forchhammer indrømmer endvidere, ("Oversigt" S. 126. "Bemærkn." S. 8—9.) at han ved at udpege de Linier, som kunde ansees for kunstige, "aldeles ikke tör haabe at have undgaaet Feiltagelser". "Til at bestemme Kjendsgjærningen i Almindelighed", siger han "kunde jeg udvælge de tydeligste Linier, men hvor det kom an paa at skjönne i alle enkelte Tilfælde vare Misgreb maaskee uundgaaelige."

Allerede dette vilde i og for sig være tilstrækkeligt til at vise, at man neppe tör lægge synderlig Vægt paa Afbildninger, der ere blevne til under saadanne Omstændigheder: under en enkelt, om endog ndmærket Naturforskere subjective Skjön. Det bliver derfor ogsaa strax meget paafaldende, at Finn-Magnusen har kaldet Afbildningerne "paalidelige" ("Runamo og Runerne" S. 64.) og i det Hele tillagt dem *ubetinget* Troværdighed, saa han endog har benyttet dem som et fast Grundlag for en heel Fortolkning. Men Comiteens Afbildninger lide endnu af andre, meget væsentlige Mangler.

Ifölge den af Prof. Forchhammer meddeelte nye Oplysning ("Oversigt" S. 129 og "Bemærkn." S. 12.) fulgte Comiteen ved de naturlige Liniers Afbildning det Princip, at man "udelod de Linier, om hvis Natur som Sprækker der ikke var Tvivl, og opførte ikkun dem, der muligen kunde forvexles med de kunstige Linier." Ikke destomindre ere omtrent alle de formodede kunstige, perpendicularære Linier afbildede paa Comiteens to Tegninger, som om de standsede uden at fortsættes til nogen af Trapgangens Grændselinier, uagtet det er vitterligt, at de paa enkelte Undtagelser nær fortsættes, enten til den ene eller til begge Grændselinierne (see mit Skrift Sid. 26 og Tavle I, II, III, Nr. 1, 6, 7, 31, 32 a og 32 b med de tilsvarende Gipsafstøbninger). Noget ganske Lignende er ogsaa Tilfældet med de mange Linier, der under en skjæv Vinkel overskjære eller stöde til de perpendicularære, idet de paa Comiteens Afbildninger pludselig standse, men i Virkeligheden först afbrydes, naar de möde perpendicularære Linier eller Grændselinierne mellem Trappen og Graniten (see sammesteds Tavle I og II Nr. 36—42 og tillige Tavle III Nr. 31, 32 a og 32 b samt Gipsafstøbningen). Disse Fortsættelser af de kunstige Linier har Prof. Forchhammer altsaa ikke alene anseet for naturlige Revner, men endog for Linier," om hvis Natur som Sprækker der ikke var Tvivl" og af den Grund

aldeles udeladt dem; ellers maatte de jo paa Hovedtegningen have været angivne med fine og paa Portraitet med stærke Linier. Og det er dog utvivlsomt, at saadanne Fortsættelser uden Sammenligning lettere maatte kunne "forvexles med de kunstige Linier", end f. Ex. de paa Comiteens Afbildninger mellem Nr. 13—14, 26—27 og 35—36 afsatte naturlige Linier, ikke at tale om, at Vilkaarligheden nødvendig maatte faae et altfor farligt Spillerum ved Afsjörelsen af de saare mislige Spørgsmaal, hvormeget der af de enkelte Linier var kunstigt og hvormeget naturligt. Naar nu hertil kommer, at ikke engang de formodede kunstige Liniers Retning og gjensidige Afstand altid er rigtig afbildet paa Comiteens Tegninger (see t. Ex. mit Skrift S. 23 og Tavle I, II Fig. 23—24.), behöver jeg neppe mere til at godtgjøre, at selv om der paa Runamo Trapgang fandtes kunstig indhuggede Linier, saa vilde dog Comiteens Afbildninger være aldeles ubrugelige ved en omhyggelig kritisk Undersögelse af disse Liniers mulige Betydning og Sammenhæng. Thi hertil vilde der idetmindste udfordres, at man til Sammenligning havde Tegninger af Trapgangen eller dog en Deel deraf, som den virkelig var med sine væsentligste og meest karakteristiske Eiendommeligheder, om hvilke de oftnævnte Afbildninger ikke kunne give den svageste Forestilling.

Det kan af den Aarsag heller ikke ganske billiges, at man for at undskylde disse Afbildningers Mangelfuldhed og Unöiagtighed paaberaaber sig de Ytringer af mig, "at det er overordentlig vanskeligt, for ikke at sige umuligt at give en fuldkommen tro Afbildning" af en Trapgang, og at de med mit Skrift følgende Tegninger af Runamo saaledes ogsaa ere mangelfulde. Jeg vil kun erindre om, at jeg samtidig dermed erklærede, at jeg ene havde forlangt, at Comiteens Afbildninger skulde "tilnærmelsesviis" og "saavidt muligt" have lignet Trapgangen, men at Ligheden her "unægtelig var altfor utilbörlig fjern." Desuden er der den vigtige Forskjel, at Hr. Zeuthens Tegning af Trapgangen, giver en anskuelig og i Hovedsagen rigtig Forestilling om Gangens *virkelige* Udseende. At den dog ikke i alle Enkelthederne, ligesaa lidet som nogen anden Afbildning i Störrelse, kunde være tilfredstillende, fölte jeg tilfulde, og jeg forsynede mig derfor med Afstöbninger i Gips af flere Partier af Gangen. Een Afstöbning lod jeg afbilde i fuld Störrelse, netop for at vise, hvor utilstrækkelig en formindsket Tegning er og *maa være*, naar det gjelder om en nöiagtig Detail. Jeg tilföiede dog udtrykkelig (Sid. 24): "at selv den bedste Afbildning maa noget forskjönne den paagjældende Gjenstand", hvilket naturligviis altsaa ogsaa angaaer den anden med mit Skrift følgende Afbildning i fuld Störrelse fra Busemåla Gangen (Tavle V.), ved hvis Sammenligning med Gipsafstöbningen Finn Magnusen har fundet "en höist uventet Forskjel." ("Oversigt" S. 129, 133—134. "Bemærkn." S. 11—12.)

Jeg havde næret det Haab betydelig at kunne forkorte Discussionen i denne Sag

ved at forelægge saa sikre Aktstykker, som Gipsafstøbninger ere, men selv disses Paa-
 lidelighed har Finn Magnusen søgt at gjøre tvivlsom. ("Oversigt" S. 134.) I denne
 Hensigt paapeger han navnlig, at han ved at sammenligne Figuren 23 paa min anden
 Tavle med den dertil svarende Gipsafstøbning ikke kunde gjenfinde den ene Halvdeel af
 den Oval, som Figuren danner paa Tavlen, og han formoder saaledes, at den i den før-
 ste Gipsafstøbning maa ved et eller andet tilfældigt Tryk være bleven udslettet eller be-
 skadiget. Dette kunde tillige tyde hen paa, at noget Lignende var skeet med flere af
 de andre Figurer.

Baade Finn Magnusen og Forchhammer, som ogsaa bemærker denne Uovereen-
 stemmelse ("Oversigt" S. 128 og "Bemærkn." S. 11.), have her overseet disse Ord i
 mit Skrift (Sid. 23.): "Rundingen tilhøre er fremkommet ved en *overordentlig svag*
Revne, der udgaaer fra den nederste Tværrevne og strækker sig opad *uden dog at naae*
sammen med den midterste Linie, *til hvilken den heller ingensinde synes at kunne have*
naaet." Heraf er det nemlig klart, at Gipsafstøbningen er aldeles rigtig, men at der er
 indløbet en lille Ucorrecthed ved Tegningens Lithographering. Linien tilhøre var, som
 paa Afstøbningen, angivet meget svagt og tabte sig opad. Men idet der tilsidst blev lagt
 en Tone over hele Tegningen, fik det Udseende af, at Linien løb med en utydelig Fort-
 sættelse heelt op til Midterlinien. Iøvrigt vil just Afstøbningen af denne og de nærmest
 staaende Figurer give et slaaende Beviis paa Rigtigheden af hvad jeg før berørte, at
 hverken de formodede kunstige Liniers Længde, Retning eller gjensidige Afstand var
 nøiagtig afbildet i Comiteens Tegninger. Thi sæt ogsaa, at Gipsafstøbningerne havde
 alle andre Ufuldkommenheder, saa maae de dog nødvendig gjengive Liniernes indbyrdes
 Afstande. Istedetfor nu, at Rundingen tilvenstre af Fig. 23 efter Comiteens Tegning
 danner en selvstændig Halvoval, der er $\frac{1}{2}$ Tomme fjernet fra den næste perpendicularære
 Linie, sees det af Afstøbningen, at der ikke paa Trappgangen findes nogen selvstændig
 Halvoval; derimod sees der to krumme Linier, som begge uden at støde sammen løbe
 over i den nærmeste perpendicularære Linie. Ligeledes viser Afstøbningen, at Fig. 22 og
 23 istedetfor, som paa Comiteens Tegning, at staae afsondrede fra Tværlinien nedenunder,
 paa Gangen fortsættes ned til Tværlinien. De andre Afstøbninger frembyde lignende
 Exempler paa betydelige Ufuldstændigheder med Hensyn til Liniernes Længde (see oven-
 for S. 7—8).

Disse Mangler er følgende af en saa særegen Natur og saa bestemt fremtrædende, at
 de ikke lade sig bortforklare ved den af Forchhammer og især af Finn Magnusen ("Over-
 sigt" S. 128 og 134—35. "Bemærkn." S. 10) udtalte Mening, at Mange i de senere
 Aar kunne have borthugget Stykker af Trappgangen eller dog övet Vold paa de enkelte
 Linier, og at derfor "adskillige" af Figurerne ikke have seet saaledes ud iaar, da jeg

var paa Stedet, som for elleve Aar siden, da Comiteen var der. Jeg har desuden i Forveien i mit Skrift (Sid. 24) indrømmet, at dette vistnok i enkelte Tilfælde kunde være rigtigt, men jeg har paa samme Tid antydnet, at det her ikke gjaldt om *enkelt*, men om *alle* Figureernes urigtige Aftegning og Afbildningernes store Mangelfuldhed i det Hele. Dette Sidste troer jeg af Ovenstaaende tilstrækkelig at have godtgjort og jeg maa altsaa henstille til Læseren, om min tidligere Paastand var ugrundet, *at der ikke længere kan være Tale om Troværdigheden af Finn Magnusens paa de nysnævnte Afbildninger byggede Læsning og Fortolkning.*

Vi skulle dernæst drøfte det andet Hovedspørgsmaal, der i antiqvarisk Henseende er mere underordnet, om der paa Trapgangen ogsaa virkelig findes kunstig indhuggede Linier. Forchhammer antog dette, meest 1) fordi nogle Linier, eller rettere kun een Linie fortsættes fra Trappen over i Graniten, og 2) fordi mange Linier ikke gaae ud til Grændselinien mellem Trappen og Graniten, men standse noget förend de naae denne.

Ved den første Grund bemærkede jeg, at Tilfældet sikkert havde bragt den enkelte Linie i Trappen i Forbindelse med en naturlig Revne i Graniten, især da Graniten paa dette Sted er omsluttet af en hidtil overseet Arm af Trapgangen. Det synes nemlig, at det omsluttede Granitstykke under Klippens eller snarere under Trapgangens Dannelse kjendelig har slaaet flere Revner, idet det er blevet udsat for et svært Tryk nedefra og det er let forklarligt, at en saadan lille Revne kunde tilfældig stöde sammen med en Linie fra Trapgangen. Herimod indvender nu Forchhammer ("Oversigt" S. 125 og "Bemærkn." S. 7—8.), at en "virkelig Revne ikke vilde have standset midt i det af Trappen indesluttede Granitstykke, men vilde have fortsat sig til den smalle Arm af Trapgangen"; thi "naar en skjör Masse revner, saa fortsætter Revnen sig næsten altid, enten öieblikkeligen eller meget snart efter at den har begyndt at danne sig, indtil den træffer paa en Afbrydning af Massen, enten en anden Revne eller en Masse af en anden chemisk Natur." Men efter dette er det jo ikke altid Revnen fortsættes, det er kun "*næsten altid!*" Desuden vil Hr. Zeuthens Tegning af Trapgangen (i mit Skrift Tavle II.) oplyse, at der i det omhandlede Granitstykke sees flere, baade store og smaa Revner, som ingenlunde, idetmindste synligt, gjennemskjære hele Granitstykket. At der netop lige ved Trapgangens Grændse findes flere naturlige Revner i Graniten, der have umiskjendelig Lighed med den formodede kunstige (see anf. St. mellem Fig. 37—39) godtgjøres aabenbart deraf, at *adskillige saadanne endogsaa ere afsatte paa den Plan over Runamo Trapgang, der ledsager Comiteens Hovedtegning* (Magnusens "Runamo og Runerne" Tab II.). Disse Linier, der ikke stöde sammen med nogen af de paa Trapgangen som kunstige afsatte Linier, maa Comiteen nödvendigviis selv have anseet for naturlige Revner, ellers er det en Selvfølge, at de havde været opförte som kunstige paa

Hovedtegningen. Forchhammer tilstaaer ogsaa ("Oversigt" S. 124 og „Bemærkn." S. 7.), at "Commissionens Tegning ikkun viser een saadan (kunstig) Linie", som gaaer over fra Trappen i Graniten.

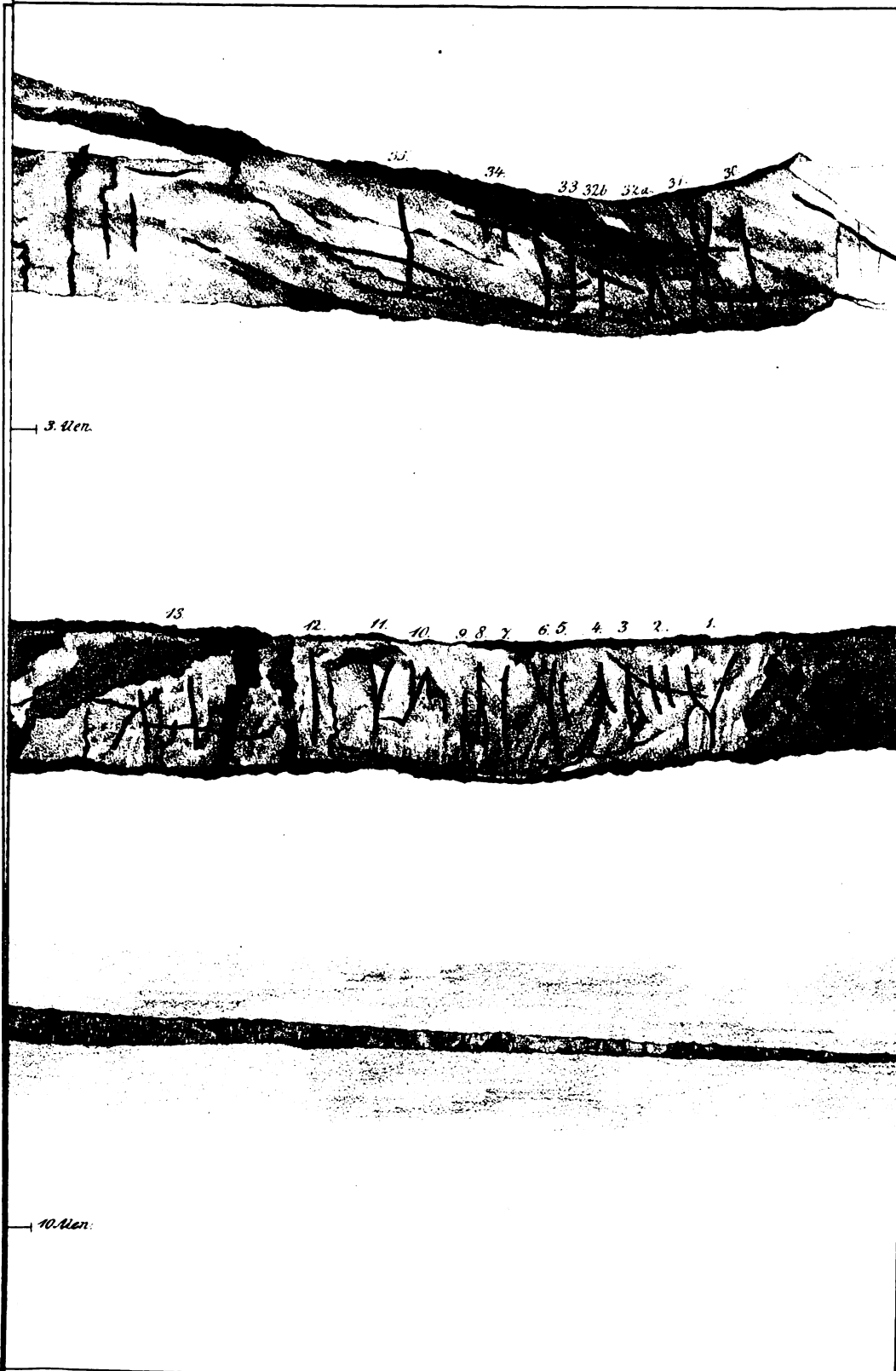
Med Hensyn til det andet Kjendetegn paa de kunstige Linier, siger Prof. Forchhammer, "ere saavel Nilsson i Lund som Worsaae enige med mig i, at mange Tværlinier ikke gaae ud til Graniten, men Nilsson anfører og Worsaae stadfæster det, at der hyppigen ligger en Revne tværs for disse Tværlinier. Worsaae angiver disse Revners Styrke ikke nøiere. Nilsson siger derimod udtrykkeligen, at de ere *fine* Sprækker." Forchhammer henholder sig nu til dette Udsagn af Nilsson og idet han gjør opmærksom paa det Usandsynlige i, at disse Sprækker skulde vise sig som fine Revner, medens de andre Linier ere forvitrede til runde Furer, hvilket vilde være "en næsten vilkaarlig Virkning af Forvittringen", synes han at slutte, at disse Længdesprækker ere fremkomne i Trapgangen *sildigere*, end de perpendicularære Linier. Idetmindste forekommer det ham indlysende, at min Forklaringsmaade, der gaaer ud paa, at disse Længdesprækker have hindret de perpendicularære Linier i at løbe ud til Graniten, er vilkaarlig. ("Oversigt" S. 125—126 og "Bemærkn." S. 7—8.)

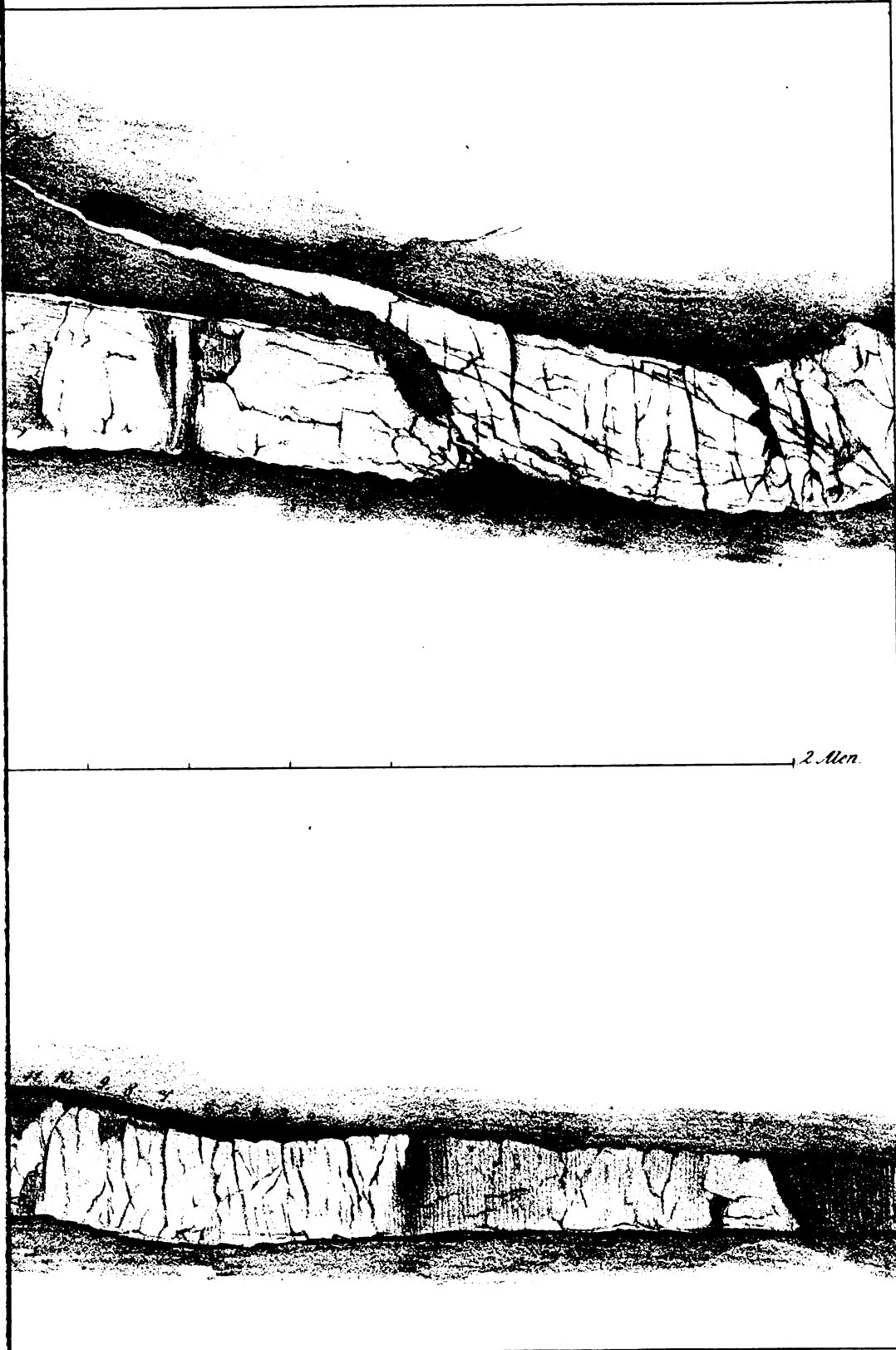
Det maa dog vel erindres, at de af Nilsson omtalte fine Sprækker kom tilsyne "vid nærmere undersökning med mejseln" (Vitterh. Hist. och Antiqvit. Acad. Handl. 16de Del. S. 371.); muligens have de altsaa ikke engang været sete paa Trapgangens Overflade, uagtet de virkelig vare tilstede. De derimod af mig paaberaabte Længdesprækker ligge i Overfladen, og det er neppe billigt, at Prof. Forchhammer har ladet ganske uberørt, baade at jeg videre har udviklet og forfulgt, hvad Nilsson kun *utilstrækkeligt* antydede, og at min væsentligste Grund støtter sig paa et Phænomen, som er undgaaet andre Undersögeres Opmærksomhed. Jeg har i mit Skrift (Sid. 27.) sagt med tydelige Ord, at man ved en nærmere Betragtning af den nye Afbildning vil "føle, at der langs med begge Kanter af Trapgangen i en Afstand af omtrent 1 Tomme, løbe Tværlinier (eller Længdesprækker), som med endeel Afbrydelser afsondre smale Stykker Trap fra Trapgangens Midte og som krumme sig i en Böining (især mellem Nr. 36 og 52). De saaledes afsondrede smale Stykker Trap have ofte en ligesom selvstændig afrundet Overflade, der undertiden ligger høiere, end den midterste Deel af Gangen, ja paa Steder, hvor Stykker af Gangen ere ophuggede, skjønnes der selv med Hensyn til Farven at være Forskjel mellem Trappen i de smale Kanter og Trappen længere inde mod Midten" o. s. v. Slige smale Afsondringer vil man endog kunne iagttage paa nogle af mine Gipsafstøbninger, navnlig paa Afstøbningerne af de 9 første Figurer og af Fig. 22—24. Det er disse smale Afsondringers Yderlinier, som ifølge min Mening have hindret de "enkelt" (Sid. 26.) Linier, der ikke udfylde hele Trapgangens Brede, fra at fortsætte sig

til Kanterne af Trapgangen, hvilket udførligere er fremsat paa det anførte Sted. Jeg tilføiede derhos, at "Tværliniernes (eller Længdesprækkernes) Ydersider ikke overalt ere forvitrede lige stærkt og derfor heller ikke fremtræde lige kjendelige; nu og da ere de saa svage og fine, at man neppe kan opdage dem med blotte Öine." (Jfr. ved det Sidste Nilsson). Men i Reglen *ere Ydersiderne tydelig forvitrede*; hvor bestemt et Præg de stundom have, sees bedst deraf, at *et Par af dem endog ere angivne paa Comitens Tegninger*, nemlig "Runamo og Runerne" Tavle II, III neden under Fig. 2—10 og Fig. 21—24. Ja den sidstnævnte er saa klar og dyb, at Forchhammer har anseet den for kunstig, ihvorvel den, som Afbildningen i mit Skrift (Tavle II.) viser, er en Deel af en stor Længdesprække, der idetmindste löber mellem Fig. 17 og 24. Vistnok mener Forchhammer vel, at denne Længdesprække er ligesom andre naturlige Revner benyttet til et kunstigt Tegn. Men jeg har forhen (i mit Skrift S. 29.) viist, at den af Forchhammer anførte Grund for en saadan Benyttelse af de naturlige Revner ikke er fyldestgjørende.

Prof. Forchhammer indvender sluttelig ("Oversigt" S. 129 og "Bemærkn." S. 12), "at ingen af de Kjendetegn, som han har anseet som Beviser for kunstige Linier findes paa Afstöbningen af Busemåla Trapgang." Jeg maa i den Anledning gjentage, "at enhver Trapgang har sine eiendommelige Forhold, hvorunder den er bleven til og existerer" og at man derfor ved Undersögelsen af Runamo rettest maa lade sig bestemme "alene af Runamos egen Beskaffenhed og ikke af dens större eller mindre Lighed med en enkelt anden Trapgang." (Jfr. mit Skrift S. 32.). Comitens Medlemmer havde imidlertid lagt særdeles Vægt paa Sammenligningen mellem Runamo og en nærliggende Trapgang Maklamo og erklæret, at de ifølge „*Total-Indtrykket* af begge Steder vare enige om, *at det med Runeskraft bekjendte Öie* lettere maatte falde paa at antage en saadan Skrift i Figurerne paa Runamo." Jeg blev da nödt til at oplyse, at Maklamos Forhold vare altfor uovereenstemmende med Runamos, men at man derimod "med langt större Föie" kunde jävnføre Runamo med Busemåla Gangen, hvis Figurer ogsaa "have ligesaa stor, maaskee endnu större Overeenstemmelse med Runer, end Ridserne i Runamo." Jeg vilde tillige ved Gipsafstöbningen tydeliggjøre den foregaaede Forvittring af Revnernes Ydersider, hvilket gav dem en iöinefaldende Lighed med Figurerne i Runamo Trapgang.

Jeg tör saaledes neppe ansee det for tvivlsomt, at Forchhammers Bemærkninger ikke i mindste Maade have modbeviist min Sætning, *at alle Linierne i Trapgangen paa Runamo ere naturlige Revner*. Det vil derfor være overflödigt nærmere at omhandle Finn Magnusens Læsning af den formodede Indskrift. Finn Magnusen har heller ikke i sit Forsvar meddeelt Noget, som i denne Henseende kunde have Betydning; han har meest indskrænket sig til de Bemærkninger om Tegningerne og Gipsafstöbningerne, som jeg ovenfor har havt Leilighed til at möde.

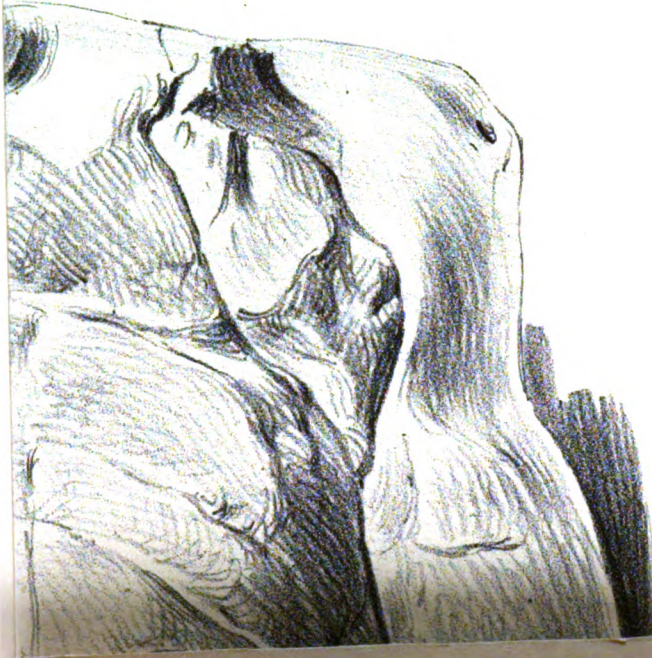
2. Men.

Em. Barentzen & Co Lith Inst.

amo.

Tavle III.

30

Wels

Zeuthen del.

